

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра етики, естетики та культурології

**«БІБЛІОТЕКА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ІНСТИТУТ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ»**

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 034 «Культурологія»
на здобуття освітнього ступеня бакалавра культурології

Студент-виконавець:
Черненко Анна Юріївна
IV курс
спеціальність 034 «Культурологія»
ОПП «Культурологія»

Науковий керівник:
Маслікова Ірина Ігорівна
д. філос. н., доцент

Допущено до захисту:

Зав. кафедри _____

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ГЕНЕЗИС ТА СТАНОВЛЕННЯ БІБЛІОТЕКИ ЯК КУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ	5
1.1. Поява та розвиток бібліотеки як поліфункціонального культурного інституту.....	5
1.2. Сучасні бібліотеки як предмет соціогуманітарних досліджень... ..	12
РОЗДІЛ II. СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗНАЧУЩІСТЬ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ ...	18
2.1. Сучасні бібліотеки: від масової роботи до креативного простору	18
2.2. Західноєвропейський досвід функціонування сучасних бібліотек... ..	24
РОЗДІЛ III. Бібліотеки у досягненні Цілей сталого розвитку	33
3.1. Соціальні функції бібліотек в подоланні бідності, нерівності та максимізації благополуччя.....	33
3.2. Інформаційно-просвітницька функція бібліотек в подоланні екологічних проблем	44
3.3. Бібліотеки на шляхах до миру, економічного розвитку та партнерства.	51
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ... ..	66
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність. Бібліотечні заклади завдяки своїй поліфункціональності вже давно перестали бути фондами джерел інформації з читальними залами. Маючи непросту історію розвитку бібліотека нерозривно була пов'язана з суспільним життям і поступово проникла своєю діяльністю, практично, в усі його сфери.

Актуальність дослідження сучасних бібліотек як культурних інститутів зумовлена тим, що сьогодні існує великий інтерес до бібліотеки, як до рушія змін в суспільстві, як до інституту, котрий, адаптуючись до соціальних умов, стимулює культурний розвиток своїх користувачів і стає для них медіа-центром, джерелом, знань та натхнення.

З початку створення перших зібрань текстів бібліотеки, накопичуючи та розповсюджуючи інформацію, були не просто свідками історії людства, а через нагромаджений досвід – постали значущою частиною культури. А виконуючи освітні, виховні, пізнавальні та творчі функції в житті людини, бібліотека стала культурним інститутом. Стрімкі зміни в технологіях, які відбуваються в останні десятиліття, зумовлюють істотні зміни концепції сучасної бібліотеки та її функцій. Отже, дослідження історії та становлення бібліотек має сприяти усвідомленню напрямку трансформацій цього інституту.

Об'єктом дослідження є бібліотека як соціально-значущий культурний інститут.

Предметом є соціогуманітарні дослідження становлення, функціонування та трансформацій бібліотек в напрямі сталого розвитку людства.

Мета дослідження - дослідити історію становлення бібліотеки як культурного інституту, виявити особливості її функціонування та тенденції розвитку.

Поставлена мета вимагає вирішення наступних завдань:

- детально ознайомитись з історією бібліотеки - її появою, розвитком, трансформацією в Україні та світі;
- дослідити праці науковців бібліотекознавців щодо розвитку інституту бібліотеки;
- розглянути креативний простір сучасних бібліотечних закладів та виявити його роль для розвитку культурного інституту та суспільства загалом;
- проаналізувати європейський досвід розвитку культурного інституту сучасних бібліотек.
- визначити, як бібліотеки можуть впливати на реалізацію Цілей сталого розвитку, проаналізувати існуючий досвід українських та зарубіжних бібліотек, запропонувати конкретні рішення щодо майбутньої діяльності.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі *методи*: узагальнення, порівняльно-історичний, аналітичний, діахронного аналізу, системний, структурно-функціональний, семіотичний.

Методологічним підґрунтям даного дослідження були праці таких науковців котрі вивчали питання розвитку бібліотек: Н. П. Бурої, Г. В. Головіної, Є. А. Домаренко, А. Д. Жаркова, С. А. Єзової, В. М. Зайцева, Т. Б. Маркової, С. Г. Матліної, Р. С. Мотульського, Г. К. Олзоевої, М. М. Самохіної, М. С. Слободяника, А. С. Чачко. Проблеми соціокультурної діяльності розглядалися науковцями різних галузей, серед яких А. В. Соколова, В. К. Скарень, Т. Г. Кисельову, Ю. Д. Красільнікова, А. С. Ковальчук, Н. В. Шарковська, В. М. Рябкова та інших.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що воно узагальнивши існуючий фактаж про історію бібліотеки, її сучасну діяльність, зокрема за кордоном, розширює знання про бібліотеку як культурний інститут. Також результати дослідження доцільно використовувати в діяльності креативних просторів українських бібліотек з метою їх популяризації в українському суспільстві.

РОЗДІЛ I. ГЕНЕЗИС ТА СТАНОВЛЕННЯ БІБЛІОТЕКИ ЯК КУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ

1.1. Поява та розвиток бібліотеки як поліфункціонального культурного інституту

В процесі своєї інтелектуальної еволюції суспільство створювало, розбудовувало, інтегрувало ряд культурних інститутів. В результаті такого історичного розвитку разом зі збільшенням чисельності все нових різногалузевих інститутів накопичувались нові пласти знань, інформації, творчих та наукових праць. І кожен наступний шар за своєю вагою був важчий за попередній, що відбивалось на розвитку науки, технологій та, звісно ж, культури. Інтелектуальний розвиток людства, таким чином формував все нові суспільні потреби. А вже самі потреби разом з процесом їх задоволення відбивали рівень еволюції суспільного інтелекту та культури. На сучасному етапі свого розвитку людство, задовільнивши базові первинні потреби (згідно з пірамідою А. Маслоу), сконцентрувалося на вторинних потребах - потребах в самоствердженні (повазі) та в самовираженні (особистісний розвиток, творчість тощо). Як і останні дві надбудовуються на фундаменті задоволених потреб фізіологічних (в їжі, сні, продовженні роду) та екзистенційних (захист, комфорт, стабільність), так і культура, розвиваючись, будувала свої інститути на підґрунті історично набутих людством знань, умінь, соціального досвіду, суспільних традицій та звичаїв.

Для кращого розуміння предмету дослідження варто першочергово розглянути поняття інституту. За визначенням В. В. Дементьєва, інститути - це суспільний механізм, що представлений конкретним комплексом суспільних дій одних людей, спрямованих на інших задля одержання в результаті від останніх чіткої соціальної структури чи організації [10, с. 15]. Отже, **поняття інституту** - це визначений порядок дій людей (в т. ч. звичай, традиція) закріплений як закон чи організаційний устав.

Соціальний інститут - це складний комплекс соціальних зв'язків і норм, котрий інтегрує особливо значущі цінності та процедури суспільства, які покликані задовольняти головні суспільні потреби [12, с. 231]. Даючи визначення цьому поняттю соціолог С. Фролов мав на увазі під цінностями суспільства норми поведінки в групових процесах, а під комплексом соціальних зв'язків - складну багатокomпонентну систему ролей та статусів, завдяки яким ці норми функціонують у визначених рамках. Поняття соціального інституту запозичене культурологією з соціології та юриспруденції і за своїм змістом теж пов'язане з нормами регулятивної діяльності людини. У формі наближеній до сучасного трактування поняття інституту формулювалось ще О. Контом в другій половині XIX ст.

Отже, соціальний інститут за своїм головним призначенням повинен задовольнити конкретну потребу суспільства, врахувавши його норми, звичаї та цінності. В ході історії ці норми, традиції та цінності формувались, накопичувались, взаємодіяли між собою та з творчою діяльністю людини створювали культуру. Беручи до уваги таку складну структуру інституту та постійну появу нових вторинних потреб в суспільстві (котре стрімко розвивається), варто означити процес появи нових культурних інститутів. Процес інституціалізації відбувається в момент коли конкретна суспільна потреба починає усвідомлюватися як загально значуща, як соціальна, а не особиста. Для його реалізації суспільство не тільки регламентує спеціальні норми поведінки, а й формуються відповідні ролі, займається підготовкою кадрів, виділяє необхідні ресурси та засоби. Проте, навіть системної взаємодії, норм, звичаїв, підготовки спеціалістів, ресурсів для задоволення загальнозначущої соціальної потреби недостатньо для становлення культурного інституту. Він має бути наділений рядом структурних ознак - охоплювати конкретну сферу людської діяльності зі своїми нормами і правилами; базуватись на спільній діяльності людей в межах певних установ задля організації та виконання соціальних і управлінських функцій; мати свою систему санкцій за

порушення норм і стандартів поведінки; мати власні матеріальні засоби (будівлі, устаткування, фінанси, літературні матеріали тощо) [14, с. 37].

Враховуючи наведене вище визначення С. Фролова щодо соціального інституту варто зауважити, що будь-який інститут утворюється та функціонує задля задоволення конкретної суспільної потреби. Якщо потреба перестає бути вагомою чи взагалі зникає, то існування інституту втрачає зміст. Відтак, інститут в своїй діяльності буде належати конкретній суспільній сфері - економічній, політичній, релігійній, соціокультурній. З огляду на обраний предмет дослідження нас цікавить першочергово сфера культури та, зокрема, бібліотека як її структурний елемент та окремий культурний інститут.

Щоб визначити особливість бібліотеки як культурного інституту потрібно знати як розвивалась бібліотека в історичному процесі. Слід зауважити, що бібліотека як інститут викликає дослідницький інтерес з того моменту, коли була усвідомлена як особлива складова життя культурної людини. Питання розвитку бібліотек вивчалася багатьма науковцями - С. Слободяником, Г. В. Головіною, А. Д. Жарковою, Є. А. Домаренко, Т. Б. Марковою, С. Мотульським, В. М. Зайцевою, М. М. Самохіною, М. Соціокультурну діяльність інституту бібліотеки досліджували науковці різних галузей, серед яких Т. Г. Кисельову, А. В. Соколова, В. К. Шарковську, В. М. Рябкова, Ю. Д. Красільнікова, А. С. Ковальчук, та ін. [14, с. 18].

Розглядаючи еволюцію бібліотеки як культурного інституту необхідно зазначити, що бібліотечний соціальний інститут виріс із любительської діяльності книгозбирачів. Згодом книга набула властивостей священного предмету, духовної цінності, котра вимагала до себе шанобливого ставлення та потребувала ретельного збереження. Поетапно бібліотека трансформувалась в добре організований суспільно визнаний заклад - культурний інститут. З розвитком соціуму бібліотеки стали центрами розвитку, наділеними культурним впливом. Ще до появи Інтернету з його всеохоплюючими ресурсами фонди бібліотек задовольняли пошукові запити людства стосовно набуття нових знань,

що містяться в історичних шарах культури цивілізацій.

Поняття про бібліотеку як про окремий спеціалізований культурний інститут з'явилося відносно недавно. Адже, до середини ХХ ст. бібліотека розглядалась як місце де зібрано значне число книг, пізніше як заклад освітнього, культурного, просвітнього, ідеологічного спрямування. Поєднання таких напрямів діяльності сформулювали визначення бібліотеки як “ідеологічного, культурного, освітнього, науково-інформаційного та, частково, пропагандистського закладу” в академічному тлумачному словнику [1].

Поява бібліотеки, її становлення та розвиток від давніх часів до сучасних, формування та еволюція бібліотечної думки і практики є предметом вивчення окремої дисципліни - історія бібліотечної справи (ІБС). Об'єктом дослідження цієї науки є, власне, бібліотека як соціокультурний інститут. ІБС вивчає історію книги як узагальнюючого об'єкта.

Особливе значення для цієї дисципліни має читачезнавство. Це історія читання яка дає змогу відповісти на питання “якими були користувачі бібліотек (читачі) в різні історичні періоди та в різних точках світу”. Завдяки історії читання вдається прослідкувати вплив суспільної потреби в знаннях на формування бібліотечних фондів та на розвиток книгозбірних закладів. ІБС пояснює також причини виникнення нових галузей знань, технологій в різних сферах діяльності суспільства через еволюцію інституту бібліотеки.

Звернення до досліджень в цій галузі дозволяє реконструювати історію бібліотеки не лише в широкому цивілізаційному контексті, але й в контексті української культури. Як відомо, в 1037 р. на території тодішньої Київської Русі була організована перша бібліотека в українській історії. Заснував її при Софійському соборі великий князь київський Ярослав Мудрий всього лише за півстоліття після першої згадки про Київську Русь в “Повісті минулих літ”. Перші бібліотеки в світі були представлені масштабними приміщеннями де зберігались книги в тій формі, в якій вони існували на тому чи іншому етапі своєї еволюції. Говорячи про еволюцію слід згадати про колиску людської

цивілізації - Месопотамію. Важливо, що саме там в стародавньому місті Ніппур 7000 років тому існувала бібліотека, фонди якої налічували понад 30000 глиняних дощечок. Археологи та бібліотекознавці одностайні в тому, що той комплекс з 62 приміщень був саме бібліотекою за своєю суттю. Адже в тих приміщення були класифіковані та відповідними чином розміщені таблички з різним змістом. Там були тексти з юридичної, адміністративної, літературної, медичної, історичної та інших тематик. Тобто на початку зародження цивілізації людство вже розуміло важливість накопичення, збереження, систематизації набутих знань для розвитку суспільства та формування культури.

Розвиток бібліотек в світовій історії напряду залежав від рівня розвитку цивілізації, а згодом і формував його. Древній Єгипет в III-II тисячолітті до н. е. мав розвинену освіту, технології, медицину, науку і, звісно ж, письмо. Однак, попри величезний багаж знань суспільство через тодішній рабовласницький уклад, загалом, не проявляло потреб в саморозвитку. До того ж, переважна більшість людей були безграмотними. Послуги бібліотеки при всій її багатофункціональності та красі були закриті для рабів та простих громадян.

Аналогічне становище було і у бібліотек у Фінікії в X-VI ст. до н. е., древній Греції в IX-VII ст. до н. е., в Ассирії в XII ст. до н. е. Тим не менше, навіть малограмотний простий народ брав опосередковану участь у розвитку бібліотеки. Існуюча тоді професійні переписувачі працювали над збором усної інформації (поєми, пісні, звичаї, традиції, казки, основи релігії) від простолюдин та збереженням її за допомогою фондів бібліотек.

З розвитком ремесл та ринку в суспільстві з'являється потреба в нових знаннях. Тепер вони потрібні, буквально, щоб вижити. Адже, тепер світовий уклад вимагає від особистості не лише вміння читати та писати, а й рахувати, мати поняття про астрономію та, навіть, володіти іншою мовою. На цьому етапі бібліотеки вийшли з храмів і трансформувались в бібліотеки куди мали доступ вільні громадяни [2]. Така зміна в потребах суспільства та новий щабель еволюції бібліотеки пов'язаний з падінням рабовласництва. Це мало місце в

Єгипті (XVIII-XVII ст. до н. е.), Ассирії (VII ст. до н. е.), Греції (IV-VI ст. до н. е.).

Будучи місцем, де збирались творчі та інтелектуальні люди, бібліотека впливала на розвиток філософії, науки, мистецтва, політики, юриспруденцію. В результаті в III ст. до н. е. очільник Олександрійської бібліотеки Каллімах започаткував бібліографію та каталогізацію чим ознаменував новий етап розвитку бібліотеки як культурного інституту. Його зусиллями бібліотека отримала 120 нових відділів. Бібліотека вже до нашої ери стала осередком інтеграції різних культур, знань та досвіду чим визначала подальшу еволюцію суспільства, економіки та технології. Розвиваючи видавництво бібліотека стимулювала потребу, а згодом і появу першої щоденної газети (тираж 500 шт.) в I ст. до н. е. [2].

Новий етап розвитку бібліотеки вирізнявся появою великого числа приватних бібліотек (Цицерона, Нерона та ін.) в період з I по IV ст. н. е. в Греції та Римі. Вони ставали дедалі популярнішими, а відтак, багатшими та різноманітнішими за своїм наповненням.

Накопичивши в собі в певний період розвитку суспільства літературу про різнокласовість бібліотека, тим самим, стимулювала появу революційних настроїв у своїх читачів. Усвідомлення такого факту владними структурами впливало на наповненість бібліотек - повне або часткове вилучення літератури та, іноді, підміна її на іншу, котра була більш вигідною владі. Таким чином, бібліотека впливала на державну політику, будучи її оплотом або виступаючи їй на противагу [11].

З появою християнства бібліотека через суттєвий спад інтелектуального попиту до книжок роль бібліотеки звелась лише до релігійно-моральної.

В IV-V ст. через перерозподіл державних територій внаслідок загарбницьких кампаній на теренах Європи величезне число бібліотек було знищене. Попит на книги не те щоб знизився, а швидше, зовсім зник. Разом з ним занепадали книговидавничі майстерні. Школи та монастирі які вціліли в

той період стали осередками збереження літератури в освітніх цілях. Будучи спокійним місцем монастирі ставали прихистком для найбільш вразливих верств населення, формуючи таким чином когорту відданих собі людей. Згодом вони могли слугувати основою для утворення нових держав.

Починаючи з VIII ст. абатства та монастирі (Бенедиктинський орден, Анотський монастир та ін.) активно збирають, переписують, перекладають, ремонтують та каталогізують книжки. Такі книгозбірники були предметом великої цікавості духівництва, в той час як для світських людей читати вважалось моветоном. Проте правлячі структури розуміли роль церкви в укріпленні своєї влади. В тому числі це відбулося завдяки через зосередження при релігійних установах бібліотек. Відтак, духівництво відіграло надзвичайно вагому роль в становленні монархії. Накопичивши значний об'єм релігійних та світських книжок у монастирях розробили не один підхід до їх класифікації та систематизації. Така робота була важливою для освіти духівництва та розвивала її. Школи які започатковувались при монастирях активно користувались каталогом бібліотек. Тоді відбувся його поділ на шкільний та фундаментальний. За завданням духівництва монастирі також займалися пошуком нових книжок за кордоном для поповнення своїх фондів [2].

В історичному процесі бібліотеки часто страждали від воєн, пожеж та катаклізмів тому становлення її інституту відбувалось складно та не системно аж до кінця XVIII ст. Історія бібліотечної справи оперує мізерним числом документів датованими до того часу. Позаяк такі документи є життєво необхідними для ІБС, ця наука не могла розвиватись без достатнього фактажу та джерел інформації. Збагативши свої фонди необхідним набором знань ІБС почала свій бурхливий розвиток наприкінці XIX ст. Кількість та різноманітність нових бібліотек сформованих в той період в Європі та Північній Америці зумовила інституціалізація й подальший розвиток загального бібліотекознавства. У витоків бібліотекознавства стояли такі автори галузевих трактатів як М. Шретінгера, Ж. Намюра, Ч. Кеттера, Л. Константена, А.

Паніцці, Ф. Еберта, В. Собољшикова та ін.

Стрімко розвиваючись, бібліотеки другої половини XIX ст. вже мали свої школи де викладались фрагменти історії книгозбірників. Цей період розвитку був ознаменований появою в Україні Одеської і Житомирської міських публічних бібліотек, Харківської громадської бібліотеки. Характерно, що нерідко в українській та світовій історії бібліотеки започатковувались на базі діючих університетів. Така тенденція зберігається на сучасному етапі та зайвий раз доводить багатофункціональність бібліотеки як культурного інституту. В ході свого історичного становлення бібліотеки перебували у взаємовпливі з розвитком освіти, науки, культури та мистецтва. Цікаво, що саме ці компоненти є складниками культурної соціалізації в понятті системи соціальних інститутів в соціології [31].

Важливим для українських бібліотек був період так званої українізації в 20-30 рр. XX ст. коли бібліотеки наповнювались науковими працями, а ІБС новими підходами до вивчення інституту бібліотеки. З початком політичних репресій в 30-х рр. розвиток бібліотек було призупинено, а відновлено згодом аж з 50-хх рр. Бібліотеки характеризувалися значним фондовим запасом але через відсутність методичного підґрунтя майже або зовсім не досліджувались до 90-х рр. минулого століття. На зламі століть науковці дослідники взявши до уваги іноземний досвід та історію розвитку бібліотеки дали початок визначенню її ролі для розвитку культури.

1.2. Сучасні бібліотеки як предмет соціогуманітарних досліджень

Бібліотека, розвиваючись повинна була займатись не лише діяльністю з накопичення, збереження та передачі інформації, а й формувати нові для себе функції (виховну, гедоністичну, ідеологічну, компенсаторну, лікувальну, науково-виробничу, рекреаційну, моделювання, комплектування, обліку, аналітико-синтетичної обробки тощо). Через широкий спектр функцій, які

виконує бібліотека, науковці не дійшли спільної думки щодо того яким конкретно інститутом вона є. Тому в даному дослідженні розглядаємо її саме як культурний інститут, беручи до уваги, при цьому, й інші підходи.

В останньому десятилітті ХХ ст. завдяки роботам Н. Жадька на пострадянському просторі науковці чітко визначили два головних погляди на інститут бібліотеки. Один з них розглядав її сутність як соціальний інститут, а інший як культурологічний. Розвиваючись, ці наукові погляди уточнювались (С. Басов) утворивши соціокультурний та інформаційно-сервісний підходи до вивчення технократичної і гуманістичної ідеологій бібліотеки. З культурологічної точки зору бібліотека розглядається сучасними дослідниками бібліотекознавцями І. Тікуною, Т. Марковою, Л. Лучкою, Н. Захаровою, Н. Новиковою, В. Ясьмо, Г. Паршуковою, О. Матвійчук, та ін. [10].

Для початку розглянемо інформаційний підхід до вивчення інституту бібліотеки. Він детально розглянутий у працях таких вчених: Т. Берестова, В. Скворцов, О. Онищенко, М. Слободяник, В. Горовий, Г. Шемаєва, І. Давидова, та ін. Наслідком певної наукової конкурентності між підходами в дослідженнях бібліотеки стала інтенсифікації розвитку бібліотечної науки. Відповідно, самих лише підходів стало замало для вивчення цілого соціального інституту. Відтак, в останньому десятилітті ХХ ст. В. Скворцовим була обґрунтована інформаційна суть бібліотечної науки. Він помітив, що тогочасне суспільство на порозі нового століття і тисячоліття інтенсифікує процес своєї інформатизації і цим самим впливає на бібліотечну сферу. А отже, потрібна нова ще точніша концепція бібліотеки. Остання ґрунтується на тому, що ключовим елементом в системі діяльності бібліотеки є, власне, інформація, а не її матеріальне представлення (в книжках, документах, журналах тощо). Науковець вбачав ключовою функцією бібліотеки інформаційну. Тобто комплекс заходів бібліотеки спрямованих забезпечити матеріальне та духовне виробництва. Ця функція мала практичне втілення в процесі задоволення інформаційних потреб соціуму. Реалізовувалась вона завдяки величезним обсягам інформації, котрими

володіла бібліотека, включно з іншими інформаційними джерелами до яких вона може мати доступ. На думку автора цієї концепції в цьому і полягає основоположна функція сучасної бібліотеки та її сутність [10].

Інформаційна ідеологія бібліотеки В. Скворцова мала практичне застосування в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського НАН України. Так в 90-х рр. ХХ ст. О. Онищенко сформулював концепцію трансформування бібліотеки у загальнонаціональний науково-інформаційний комплекс. Він розглядав бібліотеки як епіцентри загальнодержавних інформаційних та культурних процесів, котрі формують українське суспільство та громадську свідомість, досліджував взаємовплив цих процесів з бібліотечними закладами.

Також притримуючись інформаційного підходу М. Слободяник склав каркасну модель бібліотеки. В ній ключовими елементами є інформаційна діяльність та інформаційний потенціал установи. Разом з ними модель складають функції комунікацій та менеджменту. Щодо головної частини моделі М. Слободяника, то інформаційний потенціал бібліотеки - це її фонд разом з каталогами, цифрові бази даних. Інформаційна діяльність, як елемент цієї моделі повинна гарантувати швидкий пошук та надання користувачам бібліотеки (в т. ч. віддаленим) інтегрованої і синтезованої інформації. Внаслідок таких заходів створюється комплекс інформаційної продукції та послуг для користувачів бібліотеки, котрі гарантуватимуть реалізацію інформаційного потенціалу в комунікаційній діяльності бібліотеки [10].

Говорячи про електронний інформаційний потенціал та про віддалених користувачів бібліотеки М. Слободяник стимулював підвищення зацікавленості щодо використання електронних технологій в процесі надання та поширення інформації. Такий науковий інтерес виник в Г. Шемаєвої, яка займалась вивченням діяльності бібліотеки, а саме інформаційно-комунікаційним її аспектом. В ході своїх досліджень вона окреслила такі нові завдання, які стоять перед сучасною бібліотекою: архівування електронних варіантів, дотримання

авторського права (особливо, коли видання існує лише в телекомунікаційній мережі).

Навіть працюючи на різних окремих підходах вчені бібліотекознавці зауважували, що розглядати інститут бібліотеки беручи до уваги лише одну ідеологію чи концепцію було б дуже однобоко. В результаті вся багатогранність бібліотеки буде розкрита не повністю, а відтак це може стати лімітуючим фактором на її еволюційному шляху. Про необхідність komponування різних підходів у ході вивчення бібліотеки як соціального інституту зауважувала В. Ільганаєва, наголошуючи на тісному взаємозв'язку культури та інформатизації. З точки зору дослідниці, інформаційну політику слід вбачати як культурне пояснення інформатизації, а менеджмент інформаційними процесами повинен гармоніювати інформаційні середовища різнорівневих систем суспільства. Завдяки своїм сутнісним функціям бібліотеки найрізноманітніших типів залишаються ключовими культуроформуєчими соціальними структурами. Розвиваючись суспільство видозмінювало своє середовище існування, формуючи нові інтелектуальні та інформаційні простори. В історичному процесі інститут бібліотеки був підданий трансформації в ході інформатизації усіх сфер суспільства і, таким чином, став складовою сучасного інформаційного докілья. В той же час він джерело, а також носій інформаційної культури [10]. На наш погляд, така думка В. Ільганаєвої найточніше визначає особливості бібліотеки як культурного інституту.

Ідеологія доступності інформації та просвітництва у контексті інституту бібліотеки практично тотожні з точки зору Т. Берестової. На її наукову думку ключовою функцією бібліотеки є комунікаційна. Головною особливістю діяльності бібліотеки як культурного інституту є організаційна діяльність задля стикування інформаційних джерел з їх споживачем. Відповідно, розбирати в протиставленні такі підходи як інформаційний та культурний до вивчення бібліотеки не те щоб не коректно, це, навіть, звужує зміст поняття культури загалом. М. Дворкіна також підкреслювала, що бібліотека це окремий та

своєрідний феномен культури котрий регулює порядок доступу користувачів до інформації та, навіть, розповсюдження знань [11].

Звертаючись до зазначених підходів, стає очевидним, що бібліотека як інститут та як заклад зокрема є багатофункціональним явищем. Врахувавши це та провівши детальний аналіз плюсів та мінусів різних підходів, в першому десятилітті ХХІ ст. Р. Мотульський запропонував їх скомбінувати. На тодішньому етапі розвитку інституту бібліотеки таке рішення повністю відповідало її діяльним особливостям та не рідким змінам ключових цілей. Отже, вчений визначав бібліотеку як інститут котрий в процесі збору та розповсюдження не просто документальних джерел, а знань задля задоволення пошукових запитів та вторинних потреб суспільства. Він наголошує, що сучасна бібліотека є складовою цілого інформаційного комплексу в суспільстві. Вона, накопичуючи та поширюючи інформацію, виступає в ролі посередника між нею та користувачем чим гарантує задоволення інформаційних потреб людини, а також симулює формування особистістю принципово нової інформації.

Беручи до уваги, що інформація, яка накопичується в бібліотеці має дані про весь історичний розвиток людства, вона демонструє його культуру. Тому можна стверджувати, що бібліотека будучи продуктом діяльності суспільства виступає культурним соціальним інститутом. Це пояснюється тим, що поняття інформації та культури є, по суті, тотожними. Адже, культура - це результат суспільного творення нових традицій, звичаїв, норм, законів, а інформація - це демонстрація, опис цього творення.

Бібліотека, будучи елементом великого числа суспільних систем, прямо пов'язана з гарантуванням інтересів соціуму. Для повнішого розуміння її сутнісної діяльності слід розглядати бібліотеку як комплекс, що складений культурними та інформаційними компонентами, котрий накопичує та розповсюджує в просторі і часі соціально вагомі документи задля задоволення та формування інформаційних потреб людини.

РОЗДІЛ II. СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗНАЧУЩІСТЬ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

2.1. Сучасні бібліотеки: від масової роботи до креативного простору

Бібліотека будучи культурним інститутом виконує ряд функцій в суспільстві чим і зумовлена її діяльність. Основною задачею сучасної бібліотеки, точки зору Г. К. Олзоевої, є реалізація культурно-дозвіллевої діяльності. Будучи інтегрованою в різні підсистеми суспільства бібліотека ініціює створення та впровадження соціальних програм організовуючи при цьому спільну діяльність влади, громадських установ, а також населення. Будь-яка доцільна активність бібліотек пов'язана з задоволенням суспільних духовних потреб задля всебічного розвитку особистості в розрізі використання її вільного часу.

Масштабна соціокультурна діяльність української бібліотеки, мала свій початок в 20-х рр. ХХ ст. Адже, десять років з того моменту культурно-просвітницька робота бібліотеки мала першочергове значущість для підвищення культурного та освітнього рівня населення, ліквідації неграмотності. Така масштабність бібліотек була зумовлена ключовим завданням того часу - збільшення кількості читачів. Також вона була засобом масового психологічного впливу на людей за рахунок формування бажаної ідеології через зміст прочитаного [5].

Мета бібліотек як культурних установ на всіх етапах розвитку бібліотечної справи визначала форми її масової роботи. Зокрема в часи українізації в 20-30-х рр. минулого століття такі форми набули значного різноманіття (див. табл. 3, додаток В).

Отримавши досвід організації дозвілля таких форм за чотири попередні п'ятилітки (20-30-ті рр. ХХ ст.), комуністична ідеологія розвинула їх до нових рекомендаційних форм - читачьких конференцій, тематичних вечорів, бібліографічних оглядів. Це було зумовлено також і успішною боротьбою з

неграмотністю населення. Адже, в результаті освітній та культурний рівень читачів бібліотек явно виріс. Однак, слід зауважити, що такі рекомендаційні форми були переважно формальними і, по суті, забезпечували агітаційну та пропагандистську функції бібліотеки в 40-50-х рр. минулого століття. Колективне обговорення книг відбувалось з конкретним закладеним змістом задля створення однієї спільної думки читачів. Незважаючи на запрограмовану ідеологію масових закладів бібліотека, все ж, симулювала потребу самоосвіти у своїх читачів і це в умовах коли в Україні гриміла II світова війна [19, с. 30].

Робота з масами інтенсифікується в 60-70-ті рр. XX ст. Бібліотека чітко виконує освітню функцію, доповнюючи політичну освіту громадян. Причиною тому є гостре бажання компартії долучити пролетаріат до читання ідейної літератури. Форми масових робіт стали ще різноманітнішими (див. табл. 4, додаток Г).

Бібліотека закінчила формувати організаційну та методичну структуру клубів та інших любительських спілок створених при ній у 80-х рр. А в 90-х рр. так звана масова робота бібліотеки переорієнтувалась на культурну діяльність з залученням сучасних інформаційних технологій, на розвиток творчих здібностей читачів, підтримку національних культурних традицій, задоволення духовних потреб суспільства. Тепер вона стала динамічною будучи у взаємовпливі з суспільними змінами. Нові форми масової діяльності своїм широким спектром розбудовують комунікативне довкілля нової сучасної української бібліотеки. Таке довкілля провокує появу нових форм її соціокультурної діяльності. Вищезгадані форми представлені в таблиці 5 додатку Д.

Залежно від ключової стратегії конкретної бібліотеки вона обирає відповідний набір форм для своєї культурної діяльності. З понад двохсот форм організації культурного дозвілля в сучасній українській бібліотеці основа складена саме масовими виховними заходами.

Наприкінці XX ст. інститут бібліотеки урізноманітнюється новими

типами закладів - медіатеками, інформотеками, відеотеками, віртуальними та гібридними бібліотеками. Вони втілювали такі форми масової культурної роботи у своїй діяльності як відеолекторії, електронні виставки, а з інтерактивних форм - поліфонічні мозаїки нової літератури. Нові типи виконували ключові завдання бібліотеки, надаючи суспільству інформацію в усіх її видах і при цьому на якісно новому сервісному рівні. На всіх етапах свого розвитку бібліотека перебувала у тісному взаємовпливі з рівнем розвитком суспільства. Тому сучасний соціум вимагає від неї бути автоматизованим інформаційним центром котрий надає складну систему послуг своїм користувачам в локальному та віддаленому режимі [15, с. 127].

Як приклад нового соціокультурного центру доцільно навести Черкаську обласну бібліотеку для юнацтва ім. В. Симоненка. Збірник бібліотеки, навіть, дає практичні поради організації масових заходів. А його глосарій творчих справ подає сценарії проведення тематичних вечорів з переліком цікавих завдань, інструкції до організації фантастичних проєктів, порядок зборів-диспутів та читацьких конференцій.

Сучасні бібліотеки світу для розробки власних масових заходів мають у своїй структурі творчі лабораторії. Останні базуючись на передовому досвіді бібліотечних шкіл та науково-методичних центрів та беручи до уваги інформаційний та інтелектуальний запит користувачів популяризують презентації (за допомогою відео-, аудіо-, комп'ютерної техніки), театральні вистави, екскурсії по бібліотеці. Практика використання таких засобів доводить їх результативність - зацікавленість суспільства зростає, а разом з цим і освітній, виховний, культурний ефект від діяльності бібліотек. Відвідувачі бібліотек, як показує ряд досліджень (опитування тощо), проявляють особливий інтерес до створення ігрових кімнат, музеїв-книги, правових центрів при бібліотеках тобто своєрідного творчого простору. Роль бібліотеки як культурного центру постійно зростає у сфері освіти, культури. Розвиток цієї ролі вдосконалює та розширює її діяльність [30].

Готовий доступ до інформації через цифрові ЗМІ кидає виклик суспільній та культурній ролі публічних бібліотек. З середини 90-х рр. ХХ ст. бібліотеки переорієнтувались на залучення громадськості до видачі книжок та читання. Бібліотеки пропонують все більший спектр творчої діяльності, орієнтованої на суспільство. Бібліотечні простори перетворюються, стають гнучкими та орієнтованими на діяльність, на додачу до архівних та позикових матеріалів, столів, читальних приміщень та інших своїх засоби. Враховуючи ці перетворення, критичним є розуміння та демонстрація внеску публічних бібліотек у їх громади.

Креативний простір (КП) бібліотеки - це місце де її користувачі збираються в неформальній обстановці та займаються самонавчанням та саморозвитком з широким залученням практичних експериментів, новаторських підходів, гейміфікації, творчих проектів в дусі “self made” (зроби сам). Ключовими основоположними принципами роботи цих просторів є співпраця, співдружність, спільна творчість. Конкретних чітко сформульованих уніфікованих вимог до організації креативного простору немає. Адже, кожен з них є унікальним за видами діяльності чи творчості які продукує, за технологіями які використовує. Відсутність категоричних рамок в роботі простору не обмежує його розвиток та стимулює групу учасників до створення чогось абсолютно нового, в першу чергу, для них самих.

В сучасній бібліотеці КП покликаний допомогти бібліотекарям планувати та оцінювати власну творчу діяльність. На думку вчених Австралійського цифрового медіацентру діяльність креативного простору бібліотеки має такі ключові ознаки - може бути організована самою установою; користувачі можуть бути залучені неформальним чином; обидві ознаки можуть бути об'єднані. Суть діяльності креативного простору наводимо в додатку Е схемою на рисунку 1.

Творчі простори можуть поділятися за темами програм своєї діяльності. Як правило вони, загалом, відповідають інтересам та потребам суспільства та конкретної групи учасників зокрема. Часто в цих просторах використовують

форму майстер-класів з використанням цифрових технологій, 3D-принтерів, творів мистецтва, елементами ремесл [42]. З практики діяльності іноземних бібліотек виділяють основні види КП (див. схему на рис. 2 дод. Л).

Найголовнішим завданням креативного простору - отримати відгук в серцях його учасників, що дозволив би розкрити такий потенціал який би вони хотіли втілити через цей простір. В процесі розкриття такого потенціалу творчий простір визначає які ресурси потребує кожен з його учасників для отримання бажаного результату [3]. Тобто КП створюючи умови в своїх рамках для творчого саморозвитку та реалізації потенціалу учасників, по суті, забезпечує себе необхідними засобами для підвищення інтересу до себе в масштабі бібліотечного закладу.

Таким чином, існування КП вже з самого початку є взаємовигідним для учасників та організаторів (бібліотек). Це зумовлено простою ідеєю - якщо детально вивчити потреби свого суспільства, то воно прагнучиме до створення нового творчого простору. Так австралійські вчені дійшли висновку, що розвиток КП відображає зміни в способах саморозвитку людей різного віку. А британські вчені переконані, що за допомогою КП бібліотека здатна закарбуватися в свідомості суспільства як навчальний центр знань, котрий здійснює свою головну діяльність не просто через видачу книг чи іншої інформації, а через безпосередній обмін досвідом між людьми [3].

Розвиваючи КП на міжнародній арені вчені бібліотекознавці збагатили науку новими поняттями освіченості, такими як творча освіченість або транс-освіченість (нові види інформаційної грамотності, що появились за останнє десятиліття).

Створення КП в громадських бібліотеках, на думку фінських вчених, глобально реалізовує ключову місію бібліотеки - гарантувати доступ до знань, освіти та самоосвіти для всього суспільства [3]. З огляду на історію розвитку бібліотеки відомо, що на початках вона виконувала свою місію виключно для феодальної еліти, однак поступово відкрила свої двері всім бажаючим. Вільний

доступ до обладнання, технічних засобів, технології, музичних інструментів, програмного забезпечення, котрі через свою вартість не доступні всім верствам населення, тим хто не в змозі дозволити собі придбати новий дорогий цифровий гаджет, апаратне та програмне забезпечення дає людям можливість максимально проявити себе, розкрити творчий потенціал, освоїти нові вміння та навички які їм складно отримати самотійно. Така проста та водночас геніальна ідея забезпечить довге життя творчим просторам, а, відтак, культурному інститут бібліотеки.

2.2. Західноєвропейський досвід функціонування сучасних бібліотек

Як вже було зазначено, бібліотека як культурний інститут давно перестала просто лише накопичувати та видавати масиви інформації на запит користувача. Сьогодні у світі це багатофункціональний інтелектуальний простір, котрий здатен ефективно розвивати суспільство створюючи комфортні умови для доступу та засвоєння знань. Перебуваючи у взаємовпливі з багатьма сферами діяльності людства бібліотека сформувала чимало різновидів моделей для своїх установ, інтенсифікуючи таким чином свій власний прогрес.

Безперечно одним з лідерів в цьому процесі, на думку вчених бібліотекознавців є Фінляндія. Сформувавши за свою складну історію суспільство добробуту ця країна наділила його інформаційною відкритістю. Завдяки таким досягненням фінські розробки в галузях освіти, педагогіки, науки та, звісно ж бібліотечної справи вважаються взірцевими в Європі. Система суспільних знань у Фінляндії вбачає бібліотеку як інститут, котрий гарантує діяльність комплексу поширення інформації, знань і культури, навчаючи своїх громадян використовувати всі можливості бібліотечних установ. Фінська бібліотека є, по суті, гібридною, обладнаною новим технологіями та девайсами, комбінуючи традиційне бібліотечні послуги з сервісами електронної бібліотеки. Зробивши ставку на доступність інформації в своїх установах фінські бібліотеки безоплатно надають своїм користувачам (серед інших) послуги інтернету, перегляду фото- (арт-виставки сучасної фотографії), відео- (документальні, художні, навчальні, артхаусні фільми, мультфільми та ін.), аудіо- (аудіокниги) та ігрового контенту (інтерактиви для дітей та підлітків). Такий підхід передбачає високий взаємодовіри між бібліотекою та користувачем. В такому контексті в цих закладах без жодних застав та плат за прокат видають “на руки” на певний період (наприклад на тиждень, - залежно від контенту та кількості наявних примірників) своїм відвідувачам диски, в т. ч. DVD, Blu Ray, Play Station. Такі електронні гаджети як Digital book readers (електронні книги) видаються для користування за межами бібліотеки. Вони

віддаються без попередньо завантажених в них книжок, проте бібліотеки ініціюють та проводять стаціонарні тренінги, на яких навчають своїх користувачів (особливо пенсійного віку) користуватись цими девайсами. Так фінські бібліотеки підвищують цифрову грамотність населення впроваджуючи суспільну стратегію щодо інформаційної відкритості та максимально ефективно популяризують читання у всіх його можливих проявах. В “кіріяшто” (з фін. - бібліотека) можна, навіть, взяти на прокат музичні інструменти або витвори мистецтва (наприклад, картини). Якщо користувачу припаде до душі прокатна річ він зможе придбати її у бібліотеки. Все це через тривалу та копітку працю є результатом спільного досягнення народу Фінляндії - інформаційно відкрите суспільство добробуту [42].

Поліфункціональність культурного інституту бібліотеки трансформувала його заклади в інтелектуальні центри де комбіновані всі можливі переваги традиційної читальної бібліотеки та технологічного медіацентру разом з послугами спеціальних служб. Останні представлені в сучасній іноземній бібліотеці практикуючими галузевими спеціалістами з психологічної, профорієнтаційної, бібліотерапевтичної, правової допомоги. Варто зауважити, що ще на початку XXI ст. такої сервісності в громадських бібліотеках не було. Маючи в своєму розпорядженні фонди різних джерел інформації, приміщення, фахівців, громадські та економічні зв'язки бібліотека самостійно обирає ключовий для себе вектор діяльності та розвитку. Для цього додатково враховуються також і демографічна, соціальна, інколи політична ситуація в соціумі там де локалізована бібліотека. Види профільності сучасних бібліотек наведені в таблиці 1 додатку А.

В Європі особливою популярністю користуються так звані літературні кафе. В таких закладах комбінуються передові технології використовувані в бібліотеках з особливостями закладів громадського харчування (стандарти НАССР тощо). Вони вирізняють з-поміж інших моделей бібліотек не лише наявністю меню (гарячі напої, випічка, легкі страви), а й особливим графіком

роботи (до опівночі). Серед іншого такі бібліотеки пропоную послуги доставки додому чи в офіс [3].

Отже, свій інститут бібліотека продовжує розвивати, реалізуючи концепцію підвищення комфорту для своїх користувачів. В цьому багато дослідників бібліотекознавців вбачають момент комерціалізації. Адже, бібліотека стає схожою на бізнесову установу, котра орієнтується на отримання прибутку через реалізацію своїх сервісів клієнтам (читачам). Звісно, такий ефект дійсно присутній в особливості діяльності сучасної бібліотеки розвинутих країн світу. Однак, повністю уникнути його неможливо з ряду причини. По-перше, бібліотека є постійно інтегрованою в суспільство обмінюючись взаємними потребами та задовольняючи їх. По-друге, прагнучи задовольнити культурні потреби людства, бібліотека, по суті, формує пропозицію для задоволення зростаючого попиту підпорядковуючись одному з головних законів ринку. По-третє, надаючи постійно розширюваний спектр послуг (значна частина яких є безоплатними для користувачів) бібліотека повинна базуватись на міцному та стійкому економічному фундаменті. Останній, в свою чергу, аналогічно казні повинен постійно наповнюватись не лише задля уникнення дефіциту (брак коштів на ключову діяльність чи реалізацію нових проектів), а й для отримання прибутку (ресурси необхідні для підтримання та розвитку установ).

Надзвичайно перспективним напрямом осучаснення та розвитку бібліотек багато світових (європейських, американських та австралійських) вчених вважають інновації, реалізовані в проектах публічних бібліотек Великобританії на початку XXI ст. Тамтешні бібліотекарі ініціювали формування мережі під назвою “Магазин ідей”. Концепція такого новаторства полягає в тому, щоб трансформувати громадську свідомість щодо сприйняття стереотипів про бібліотеки як про нудні заклади, в яких будь-яка дія читача категорично обмежена цілим постулатом внутрішніх правил та строгими бібліотекарями. Ідея передбачає комбінування традиційних бібліотечних служб з

різноманітними сервісами задля задоволення будь-яких запитів населення з оточуючого бібліотеку району освітнього та рекреаційного спрямування [42].

Взявши за локацію приміщення старої бібліотеки Іст-Енду в Лондоні ідейні лідери новаторського руху організували перший “Магазин ідей” у 2002 р. Ф’южн столітньої архітектури з сучасним дизайнерським інтер'єром склав приголомшливе враження на відвідувачів цього магазину. Хоча, перші з них чітко асоціювали інноваційну бібліотеку з інтернет-кафе. Високі та широкі двері повністю зі скла, просторе фойє, наявність невеличких столиків не могли не вводити в оману. Проте простір доповнений комп'ютерами, книжковими стелажми, полицями та шафами давав, врешті, зрозуміти своєму відвідувачу де той знаходиться.

Інтер'єр новітньої бібліотеки не просто вражає своєю концептуальністю, а й підкреслює поліфункціональність установи своїм плануванням (взаєморозміщення книг, техніки, іграшок) та натякає на простоту процесу отримання безмежного об'єму знань своїм простором та високими стелями (в деяких приміщеннях до 10 м). Творці ідеї “Магазину ідей” разом з дизайнерами значну увагу приділяли книжковим стелажам, полицям та шафам, а саме тому де і як вони повинні розміститись в приміщенні. Це було зроблено не даремно, а з глибоким смисловим підтекстом. Фахівці намагались досягти такого ефекту у відвідувачів, щоб вони попри всю унікальність, різноманітність, яскравість та наповненість (медіа та ігрові відділи, кафе) інтер'єру не випустили з поля зору найголовніше та найцінніше - книгу. Така ідея вважається основоположною серед сучасних бібліотекознавців, бібліотекарів та дослідників сучасних бібліотек. Адже, вона, підкреслюючи важливість книги, нагадує про її історичний (іноді містичний) символізм, стимулює користувачів до пізнання самих начал, а значить посилює інтерес до інституту бібліотеки. Така основоположна думка, хоч і в різних трансформаціях використовується в концептах сучасних бібліотек світу [42].

Розстановка книжкових стелажів, полиць та шаф часто здійснюється в

“Магазинах ідей” зигзагами, галереями, півколом або півовалом. Звичним явищем при такому плануванні є використання підвішених до стелі полиць або полиць в кріслах та диванах. Все задля формування комфортного відкритого простору та максимального розкриття бібліотечних фондів своїм користувачам. Згадуючи про написаний вище момент комерціалізації сучасної бібліотеки слід зауважити, що з розвитком мережі “Магазинів ідей” останні почали активно використовувати мерчандайзинг - одну з ключових технік викладки товарів в роздрібній торгівлі.

Ігрові куточки з великими м'якими іграшками, дитячі спеціалізовані меблі - все для найменших відвідувачів бібліотеки. Фахівці, що працювали в “Магазині ідей” використовували педагогічні прийоми гейміфікації для навчання наймолодших користувачів в міні-групах (до 10 дітей). Дорослий користувач прийшов просто почитати, подивитись фільм чи послухати музику в цей заклад міг стати учасником вистави. “Магазині ідей” реалізовує одну з британських освітніх програм “Навчання все життя”, котра складена майже з тисячі навчальних та практичних курсів (навчання танців, мов, вивчення складних технологій, демонстрація наукових експериментів, профорієнтація, психологічна адаптація тощо).

Мережа “Магазинів ідей” розширилась за межі столиці Великобританії, що цілком закономірно. Адже, інноваційна концепція такої бібліотеки найточніше відповідає сучасному життю суспільства репрезентуючи його культуру та прагнення до самовдосконалення.

По суті, вище описана модель сучасної бібліотеки започаткувала чітке функціональне зонування в бібліотечній справі. Такий іноземний досвід був врахований при плануванні простору бібліотеки ім. Б. Хмельницького в м. Запоріжжя. Саме приміщення за формою передбачало наявність різних відділів, а ідея британців допомогла довести зонування до логічного завершення. Зараз в цій запорізькій книгозбірні є зони періодики, документального читання, релаксації, здоров'я, буккросингу, краєзнавча та народознавча. Всі вони

різнохарактерні за способом оформленням. Цікавою особливістю простору бібліотеки є наявність тренажерів у вільному доступі. Таке новаторство дало сильний та стійкий ефект сімейного читання. Адже після впровадження такого зонування число сімейних абонементів бібліотеки суттєво збільшилось [3].

Ще один іноземний досвід про який важливо сказати це проект “Жива книга”. Це міжнародний соціальний проект має надважливе, на наш погляд, значення для розвитку культурного інституту бібліотеки в світі. Суть проекту у формі завдяки якій бібліотека виконує свої класичні функції. Користувачі послуг установи “Жива книга”, як і в традиційній бібліотеці отримують інформацію за своїм запитом. Більше того інформація надається користувачу максимально природнім шляхом. Виняткова особливість цієї міжнародної бібліотеки в тому, що нею є жива людина, а інформаційні послуги надаються через розмову. Людина-бібліотека (в даному випадку дослівно) - це, умовно кажучи, працівник “Живої книги” котрий транслює свій досвід від прочитаного твору “читачу” (користувачу цієї бібліотеки) у відповідь на його пошуковий запит. Модель такої бібліотеки представлена системою “книга - читач”. Сам процес “відвідування” цього нестандартного закладу відбувається при особистій зустрічі на івенті прямого спілкування. Для ефективної роботи на такому сеансі повинні бути присутні до трьох читачів. Таке бібліотечне правило гарантуватиме змістовну бесіду та кращу передачу інформації від живої книги. Беручи до уваги історично сформований взаємовплив між бібліотекою та суспільством автори міжнародного проекту доповнили його ключову ідею інтерактивним моментом. Останній полягає в тому, що в роботі бібліотеки можна виступити як в ролі читача, так і в ролі самої книги. Очевидно, що “Жива книга” задається такими головними цілями які наведені в таблиці 2 додатку Б.

Стартувавши як стартап в 2000 р. у Данії проект “Жива книга” став міжнародним соціальним проектом до якого залучені десятки країн. Серед них Скандинавські країни, держави Балтії, країни Західної Європи, Австралія. На

міжнародній арені “Жива книга” формулює свій ідейний заклик наступним чином: “Не суди про книгу за обкладинкою — прочитай її!” [3].

Говорячи про іноземний та міжнародний досвід, а також про постійну трансформацію своєї структури та функцій слід підкреслити високу здатність інститут бібліотеки до адаптації. Відбиваючи суспільне життя бібліотека априорі є учасником глобальних процесів. З поміж останніх ми вже частково згадували про діджиталізацію та комерціалізацію. Можливо, з культурної чи наукової точки зору така участь бібліотеки може здатись, на перший погляд, неприпустимою, однак, враховуючи сучасний стан соціальних зв'язків та рівень розвитку технологій у світі це необхідні зміни для подальшої діяльності та розвитку.

Основоположними завданнями бібліотеки завжди були збір, збереження, відтворення та передачі знань та інформації. З огляду на це сучасна бібліотека постійно перебуває в пошуку нових джерел інформації та способів її транслявання. Поставивши перед собою запитання “де за короткий термін можна взяти масиви інформації та як максимально швидко її передати широким масам користувачів?” відповідь для культурного інститут стала очевидна - в глобальній павутині. Інтернет, як і бібліотека, в процесі свого розвитку інтегрувався в усі можливі сфери життя людей. Якщо говорити про суспільне життя людей, то не можна не згадати про важливу в ньому роль, на сьогодні, соціальних мереж. Вже давно величезне число публічних та державних установ по всьому світі використовують глобальні можливості Facebook, Instagram, Twitter, Youtube для виконання своїх функцій. Винятком не стали бібліотеки. Найвизначніші з них та навіть малі місцеві заклади, створивши акаунти, ведуть свої блоги продовжуючи реалізовувати свої ключові завдання. Важливим ефектом, який отримують бібліотеки від використання такого інструменту як соцмережі - це постійне зростання числа користувачів та читачів. Така он-лайн доступність бібліотек дуже комфортна для її підписників, а тому може гарантувати інтенсифікацію її популяризаційної функції. Ще один етап

інтеграції в глобальну павутину це створення бібліотеками своїх інтернет ресурсів - власне онлайн бібліотек (наприклад, [State Library of Queensland](#) в Австралії, [Fennica, the National Bibliography of Finland](#) в Гельсінки, [Arden kommunes biblioteker](#) в Данії, The Library of Congress в Вашингтоні) [42]. Як засвідчує міжнародний досвід діяльності бібліотек, її орієнтація на масовість (через інтернет ресурси) та максимально повне задоволення потреб користувача гарантуватиме розвиток її культурному інституту та утвердить вагому роль в житті суспільства.

Бібліотеки - це багатофункціональні установи. Тенденції розвитку бібліотеки як соціокультурного центру, що гарантує неформальне дозвілля своїм відвідувачам говорять про її подальшу ще глибшу інтеграцію практично у всі сфери сучасного суспільства завдяки своїй поліфункціональності. Перетворюючись та адаптуючись відповідно до потреб людства, бібліотека є культурно-цивілізаційним феноменом з функціями культурного інституту, котрий своїми унікальними компетенціями включає всі досягнення культури та цивілізації.

Створення та розвиток креативного простору в сучасній бібліотеці гарантує стимулювання освіти та саморозвитку, а також розкриття творчого потенціалу своїм користувачам. Діяльність цих просторів дозволить бібліотеці укріпити свою роль навчального центру в суспільстві.

Ознайомлення з іноземним досвідом розвитку культурного інституту бібліотеки показала різноманітність його закладів за типами та моделями, використовуваними засобами, а також їх ефективність для виконання освітніх, творчих, пізнавальних, креативних функцій. Крім того іноземна практика підтвердила книгоцентричність (в різних її сучасних формах) в напрямках роботи світових бібліотек.

Культурний інститут бібліотеки дуже адаптивний, адже відбиваючи суспільне життя бібліотека апріорі є учасником глобальних процесів. Тому світова сучасна бібліотека перейшла в он-лайн задля реалізації своїх цілей серед

віддалених користувачів.

РОЗДІЛ III. Бібліотеки у досягненні Цілей сталого розвитку.

3.1. Соціальні функції бібліотек в подоланні бідності, нерівності та максимізації благополуччя.

Бібліотеки - унікальні соціальні інституції, які можуть бути включені в усі галузі та сфери суспільного життя і мають високий потенціал долучитися до їх інтенсивного розвитку. Це ж можна сказати і про досягнення Цілей сталого розвитку. Тому у 3 розділі пропонуємо розглянути участь бібліотек у реалізації Глобальних цілей сталого розвитку людства до 2030 року, яких усього — 17. До їх досягнення залучаються держава, бізнес і громадянське суспільство усіх країн світу. Кожна з країн має власний контекст, і акцентується відповідно на певних цілях [6, 43].

Подолання бідності.

Подолання бідності в усіх її формах та усюди є першою Ціллю. Чому так? Певно через те, що бідність безпосередньо пов'язана з нерівністю, а нерівність – найперша несправедливість у світі, оскільки через неї люди позбавлені можливості мати доступ до базових цінностей сучасного світу. Бідність має економічне походження, але є набагато ширшим явищем та стосується різноманітних аспектів життя людей – їхнього здоров'я, освіти, рівня життя, можливостей реалізувати себе [24]. Подолання бідності є тією проблемою, до вирішення якої мають долучитися бібліотеки, адже роль бібліотек у вирішенні соціальних проблем є незаперечною.

Власне, інформаційна та просвітницька і роз'яснювальна робота про бідність та шляхи її подолання є важливою для бібліотек. Формування обізнаності людей про таку Глобальну ціль, про завдання, що стоять перед державою і суспільством, про те, як вимірюється бідність, кого вважати бідними, як сприяти ліквідації бідності – все це може стати предметом обговорення та дискусій у бібліотеках.

Окремо варто зазначити те, що бібліотеки самі по собі є тими суспільними інституціями, діяльність яких сприяє подоланню бідності.

Бібліотеки приналежні до соціально-культурної сфери та надають основні послуги безкоштовно, відповідно найбільш вразливі люди можуть вільно скористатися ними. Отже, розширення переліку безкоштовних послуг та прагнення надавати їх якісно має стати пріоритетом бібліотечної роботи. Доступні бібліотечні ресурси та матеріали, можливість використовувати у бібліотеці різноманітну інформацію та мати доступ до інтернету є тією цінністю, що робить бібліотеки необхідними для бідних людей.

Перш за все це безробітні, люди з низьким рівнем заробітної плати, ті хто з економічних причин тимчасово опинилися у скрутному становищі. Для них бібліотеки, підтримуючи державну політику зайнятості, сприяють у пошуку роботи, допомагають знайти інформацію про вакансії, створюючи спеціальні дайджести.

Інша група людей – це люди з інвалідністю, пенсіонери, люди які за віком чи станом здоров'я перебувають на межі бідності. Для них бібліотека має передбачити сучасні форми обслуговування, зокрема дистанційне. Для полегшення життя таких людей бібліотеки мають розвивати партнерства із соціальними службами, неформально долучитися до соціальних програм органів місцевої влади. Наприклад, у Черняхівській районній бібліотеці Житомирської області допомагають пенсіонерам та батькам багатодітних родин оформити та подати документи до соціальних служб, для отримання довідок, налагодити спілкування з офіційними установами та посадовими особами, вирішити побутові питання.

Люди, які постраждали внаслідок збройного конфлікту на Донбасі також є тими, хто потерпає. Бібліотеки з 2014 року провадять роботу з внутрішньо переміщеними особами, допомагаючи їм у пошуках роботи, житла, налагодження власного бізнесу, соціальній адаптації у нових громадах.

Наприклад, в місті Мелітополі Запорізької області у Центральній міській дитячій бібліотеці ім. А. Гайдара було створено інформаційно-контактний центр для внутрішньо переміщених осіб та місцевого населення, де бібліотечні

працівники надають безкоштовні послуги, перелік яких ви бачите на екрані. Серед них, оформлення електронних перепусток для перетину лінії зіткнення через сервіс Служби безпеки України, пошук втрачених контактів з родичами та друзями та спілкування з ними, відправка електронного звернення до різних органів влади через сервіс Урядового контактного центру.

Отже, у підсумку можемо говорити про те, що маючи пріоритетом своєї діяльності здійснення гуманістичної функції, бібліотеки допомагають подолати бідність завдяки наданню безкоштовного доступу до інформації з життєво необхідних питань, інформують громадян про їхні права, передбачені національним законодавством і міжнародними угодами, організують безкоштовні курси, тренінги та семінари, відкриті лекції, літні табори для учнів та молоді, реалізують соціальні програм та благодійні акції надають ресурси та послуги людям з обмеженими можливостями.

Подолання голоду

Друга Ціль сталого розвитку – Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Перш ніж до дослідження участі бібліотек у реалізації Другої Цілі сталого розвитку, звернімося до рекомендацій ІФЛА. Міжнародна федерація бібліотечних установ і організацій запропонувала власне бачення можливостей для бібліотек за змістом кожної з цілей. Для другої цілі – це два рекомендовані вектори прикладання зусиль, що допоможуть працівникам і керівництву з різних бібліотек визначатися з пріоритетами.

Бібліотеки можуть сприяти аграрному сектору у досягненні Цілі №2 “Подолання голоду”, особливо в частині поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства та досягнення продовольчої безпеки. Для цього необхідно вивчати цільову аудиторію, інформаційні запити і потреби різних представників – фахівців і працівників аграрних підприємств, фермерських і присадибних господарств, особливо фермерів-початківців,

менеджерів агросектору, науковців, студентів та допомагати їм у пошуку необхідних ресурсів.

Ресурси, якими володіють галузеві університетські бібліотеки, можуть бути доступними для використання бібліотеками інших систем, наприклад публічними бібліотеками з метою пошуку інформації на запит користувачів.

Результати пошуку в електронному каталозі Наукової бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України переконують нас в цьому. Важливою складовою успіху роботи бібліотек є партнерство з усіма зацікавленими сторонами, що забезпечують інформаційну взаємодію в аграрному секторі. Партнерська мережа може включати спеціалізовані галузеві бібліотеки, які на чолі з Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою Національної академії аграрних наук України здійснюють інформаційно-бібліотечне супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва.

У обласних універсальних наукових бібліотеках, що мають галузеві фонди з сільського господарства, є можливість активно використовувати сучасні форми роботи, надавати рекомендації публічним бібліотекам, так як наприклад, це роблять в Хмельницькій, Рівненській, або Вінницькій ОУНБ.

Чудовий приклад успішної роботи знаходимо на сайті Балаклеївської сільської бібліотеки Смілянського району Черкаської області. Ця бібліотека вивчає запити фермерів та господарів - одноосібників, надає їм різноманітні довідки та консультації, інформує на сайті про відеоперегляди у бібліотеці, пропонує доступ до інформаційних ресурсів та сервісів на допомогу фермеру. Серед них законодавчі і нормативні документи, корисні сайти для фермерів, посилання на сайти окремих фермерських господарств з описом їхньої діяльності, а також посилання на повні тексти сільськогосподарських періодичних видань, доступних в мережі.

Впровадити цікаві форми роботи допоможе закордонний досвід, наприклад, бібліотечного балконного садівництва, як це роблять в Угорщині.

Там залучають експерта, щоб зацікавлені могли дізнатися, як вибирати, садити та доглядати овочі на балконі та як обробляти їх здоровим способом.

Учасники такого бібліотечного проекту отримали, окрім теоретичної, також і практичну допомогу, інструменти, ящики, ґрунт, рослини та завдяки бібліотеці зробити свої будинки більш зеленими, могли їсти їжу без хімікатів і навіть зменшували забруднення повітря.

На завершення хотілося би зазначити, що існує багато публікацій та експертних оцінок, що визначають Україну як країну, здатну надати допомогу світу у подоланні голоду. Ми маємо унікальні можливості завдяки природним умовам та конкурентним перевагам, аби слідувати одному зі світових мегатрендів – споживати натуральну органічну продукцію та годувати світ.

Міцне здоров'я і благополуччя.

“Інформовані та здорові” - такими словами продовжуємо досліджувати те, як бібліотеки можуть допомогти всім мешканцям країни у сталому розвитку.

І наразі пропонуємо розглянути Ціль 3 – забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці.

У порядку денному побудови майбутнього для людства, який включає в себе Цілі сталого розвитку до 2030 року, велика увага приділяється охороні здоров'я. Зокрема зазначається, що фізичне та психічне здоров'я, добробут, а також тривалість життя безпосередньо залежить від системи охорони здоров'я та доступу до якісної медичної допомоги. Здоров'я позиціонується як головний фактор для інших Цілей, адже без здоров'я більшість з них не можуть бути досягнуті, і просто втрачають сенс.

Поділяючи бачення ІФЛА щодо участі бібліотек у реалізації третьої Цілі сталого розвитку, маємо орієнтуватися на доступність результатів медичних досліджень у спеціалізованих бібліотеках, а також надавати публічний доступ до інформації про здоров'я і здоровий спосіб життя, допомагаючи людям залишатися здоровими.

Спеціалізованих медичних бібліотек в Україні є більше 800, їхній загальний фонд становить близько 25 млн. примірників. На чолі з Національною науковою медичною бібліотекою України вони сприяють реалізації цієї цілі шляхом бібліотечного, інформаційного, довідкового обслуговування усіх, хто зайнятий у галузі охорони здоров'я – науковців, лікарів-практиків, здобувачів медичної освіти.

Сподіваємося, що ці бібліотеки згенерують фахові поради з інформаційним підкріпленням для публічних бібліотек, аби підвищити їхню спроможність надавати публічний доступ до інформації про здоров'я і здоровий спосіб життя та допомагати людям. Тривала медична реформа в Україні та непоінформованість людей щодо її перебігу, процесів у галузі та очікуваних результатів вимагають від бібліотек активного включення в цю тему. У бібліотеці можуть проходити зустрічі з сімейними лікарями та спеціалістами, навчання он-лайн запису на прийом до лікаря. Бібліотекар має вміти швидко знайти інформацію про заклади охорони здоров'я, їхні послуги, розклади роботи, місцезнаходження. За нинішніх умов, особливо пандемії та карантинних заходів, такий діалог може відбуватися дистанційно, але він є вкрай важливим для ліквідації невизначеності. Адже не можна говорити про якісні медичні послуги на фоні постійної критики процесу реформ, фейків і хвилі невдоволення змінами, що відбуваються. Люди краще сприйматимуть ситуацію, коли стануть обізнаними.

Один австралійський досвід - Програма «Книги за рецептом», яка допомагає керувати самопочуттям, використовуючи читання як самодопомогу.

Ця схема затверджена медичними працівниками та доступна в публічних бібліотеках. Програма базується на дослідженнях Національного інституту охорони здоров'я та клінічних доказів Великобританії, які довели здатність книг допомогти людям зрозуміти свій стан та керувати ним, включаючи депресію та тривогу, неспокій, стрес, розлад харчової поведінки. На сайті бібліотек міститься перелік книг, рекомендованих лікарями, випробуваних та

перевірених, і читачі можуть взяти їх в місцевій публічній бібліотеці. Можемо сказати, що це - елементи відомої нам бібліотерапії, але тут вона носить абсолютно прикладний характер та має ґрунтовно пророблену методологію.

Наостанок зазначимо, що успішною робота бібліотек у цьому напрямку буде умови координації дій зі спорідненими організаціями. Необхідно розвивавати соціальні партнерства з представниками волонтерського руху, з громадськими організаціями, з медичними установами.

Якісна освіта

Наступна Ціль – четверта, що називається “Якісна освіта”, і ми зосередимося на тому, як бібліотеки сприяють забезпеченню якісної освіти та рівного доступу до неї впродовж усього життя.

Ключовими завданнями Цілі 4, визначеними для України, є:

- забезпечити доступність якісної освіти як для дітей та підлітків, так і для дорослих;
- залучати та всебічно заохочувати людей до навчання протягом життя;
- сприяти формуванню в країні міст освіти та науки,
- створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів.

Для виконання поставлених завдань бібліотекарям необхідно знати проблеми освітянської галузі, щоб діяти цілеспрямовано та визначити сферу прикладання професійних зусиль у такий спосіб, аби це відповідало суспільним функціям бібліотек.

Проблеми освітянської галузі у контексті Цілей сталого розвитку визначені у Національній доповіді, серед них:

- зниження якості освітніх послуг,
- комерціалізація освіти,
- зародковий стан «освітньої інклюзії» та «освіти впродовж життя».

Міжнародна бібліотечна спільнота пропонує бібліотекам усього світу

опікуватися ранньою грамотністю та навчанням протягом життя і мати у складі персоналу бібліотек спеціальних працівників для цієї роботи. Для публічних бібліотек, спеціалізованих бібліотек для дітей та юнацтва у цій царині відкриваються нові можливості, а попередній досвід допоможе рухатися вперед.

Також важливо забезпечувати доступ студентам до інформації та результатів наукових досліджень, і виконати таке завдання якнайкраще здатні бібліотеки університетів та спеціалізовані галузеві наукові бібліотеки.

Ще один напрям для прикладання зусиль – створення інклюзивного простору, що в умовах безкоштовних бібліотечних послуг сприятиме отриманню нових знань та навичок тими, хто цього потребує.

На практиці це завдання потребує **тісної співпраці і взаємодії бібліотек з освітніми установами і навчальними закладами усіх рівнів**. Кожній з бібліотек, в залежності від того, якими ви є, необхідно встановити коло свого впливу, визначити заклади дошкільної, шкільної, середньої фахової, вищої освіти, і діяти відповідно до визначених завдань. При цьому бібліотеки мають орієнтуватися на навчальні програми цих закладів освіти, відповідно формувати свої ресурси та розвивати послуги у такий спосіб, аби максимально задовольняти потреби навчального процесу, доповнювати його. Інтелектуальне робоче місце професора у бібліотеці, кімнати для індивідуальної та групової роботи студентів у бібліотеці, групи продовженого дня школярів у бібліотеці – ці та інші послуги мають стати звичними.

Друге завдання – **сприяння реалізації концепції безперервної освіти**, що вимагає збільшення участі населення в освітніх програмах. Насамперед це стосується тих людей, хто починає входити або вже увійшли до зони соціальних ризиків. Типи освітніх програм - це освіта дорослих, самоосвіта, перекваліфікація, набуття соціальних, комунікаційних, технологічних, культурно-творчих навичок для подальшого повноцінного життя дорослих людей. Варто зазначити, що наразі рівень участі населення віком до 70 років у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки

становить близько 9%, і це дуже мало.

Заслуговує на увагу участь дитячих бібліотек у «Code Club Ua». Це мережа безкоштовних факультативних волонтерських клубів кодування (програмування) для дітей 9-16 років, в межах якого волонтери навчають дітей писати комп'ютерні програми, ігри, анімацію і веб-сайти. Все відбувається у бібліотеках та, безперечно, сприяє освіті.

Це також і STEM-активності у бібліотеках, що засновані на новому поколінні інноваційних нон-фікшн книжок. Мейкерство у бібліотеках дозволяє випробувати низку технічних та технологічних інновацій, заохочує синергію з технічним світом та використання інтерактивних методів навчання, знайомить дітей із захоплюючими дослідженнями поза межами шкільних стін.

За приклад того, як бібліотека може стати центром неформальної освіти дорослих, можемо взяти досвід Миколаївської ЦМБ. Бібліотека презентує себе як така, що допомагає мешканцям міста набувати знання протягом усього життя, проводить навчальні курси української та німецької мови, забезпечує роботу англійського розмовного клубу та гуртка. У бібліотеці працює лабораторія цифрової грамотності, де навчають людей літнього віку. Заслуговує на окрему увагу підготовка тренерів для неформальної освіти дорослих та окрема програма “ Підготовка бібліотекарів-андрагогів”.

Сутність освіти дорослих, їхні потреби, ресурсні платформи з неформальної освіти, інформальна освіта, методика проведення тренінгів для дорослих – лише невеликий перелік професійних компетентностей бібліотекарів-андрагогів, до формування яких має долучитися система підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Гендерна рівність.

Сталий розвиток передбачає зменшення нерівності та можливість справедливого соціального включення для усіх громадян та громад. І тут немає жодних виключень, незалежно від того, про чоловіків йдеться чи про жінок.

Акценти глобальних завдань цієї Цілі зосереджені передусім на тому,

щоб: - ліквідувати всі форми дискримінації щодо жінок і дівчаток - заохотити спільну відповідальність у веденні господарства і в сім'ї - забезпечити доступ до послуг у галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров'я - здійснити реформи для рівних прав на економічні ресурси - сприяти розширенню прав та можливостей жінок, жіночому лідерству [25].

Основою для визначення й оцінки прогресу в досягненні гендерної рівності є Індекс глобального гендерного розриву. У звіті за 2020 рік наведено показники 153 країн. Україна займає 59 позицію у рейтингу [26]. Для порівняння: у 2018 р. займала 65-ту.

Дискримінація часто виникає там, де бракує інформації. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій (IFLA) одним із своїх пріоритетів ставить вивчення потреб жінок для розробки гендерного напрямку діяльності бібліотек. З метою обговорення різних питань бібліотечно-інформаційного обслуговування жінок діють дискусійні групи IFLA, зокрема «Жінки, інформація і бібліотеки».

У 2020 р. виповнюється 25 років, відколи члени ООН та міжнародна спільнота взяли на себе зобов'язання Пекінської декларації та Платформи дій – амбітної дорожньої карти щодо гендерної рівності. IFLA проаналізувала національні доповіді держав-учасниць та у звіті узагальнила, як в різних державах використовується потенціал бібліотек.

У різних доповідях окреслені різні ролі бібліотек – ініціатори, співорганізатори, партнери з впровадження та помічники. Можна виокремити сфери діяльності, де участь бібліотек найцінніша, наприклад, навчання, формування нових навичок.

Бібліотека представлена у переліку державних установ, які пропонують можливості для навчання людям з інвалідністю, включаючи жінок. Також, бібліотеки відіграють важливу роль у цифровому включенні жінок до суспільних процесів. Ще один важливий напрям діяльності – запобігання гендерно зумовленому та домашньому насильству через підвищення

обізнаності та надання інформації, контактів організацій, які можуть допомогти.

У період з 2013 по 2018 рік в Аргентині було зареєстровано понад 500 тисяч випадків гендерно зумовленого насильства. В той же час, у невеликому містечку Матеу, майже не було таких повідомлень. У цьому місті бібліотека організувала та усіляко підтримує спільноту «Жіноче коло» (Women's Circle). Бібліотека стала платформою для зустрічі, підтримки, збору ресурсів для допомоги. «Жіноче коло» подало матеріали до кількох судових справ і спостерігає за їхнім розглядом. Таку діяльність варто масштабувати на інші міста і громади, де є подібні проблеми.

Українські бібліотеки мають свій успішний досвід. Наприклад, на базі Одеської національної наукової бібліотеки за ініціативи Одеської обласної Ради миру створено «Гендерні студії». Мета проєкту – забезпечення підтримки та реалізації виконання Україною ключових міжнародних зобов'язань із забезпечення гендерної рівності.

Обласні наукові бібліотеки проводять дискусії, круглі столи, лекції та навіть антилекції для поширення базових знань з гендерних питань. Деякі з них є дійсно координаційними, інформаційними та освітніми центрами з гендерної політики в області. З 2001 р. на базі Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова за підтримки управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської облдержадміністрації і обласного центру соціальних служб для молоді діє Гендерний центр.

Бібліотеки можуть бути амбасадорами освітнього проєкту «Дім (не)безпеки», що створено за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні. Це важливо для зниження рівня гендерно зумовленого та домашнього насильства.

3.2. Інформаційно-просвітницька функція бібліотек в подоланні екологічних проблем.

Чиста вода та належні санітарні умови.

У контексті Цілі 6 публічні бібліотеки здійснюють різнопланову інформаційно-просвітницьку діяльність з питань збереження водних ресурсів.

Багато акцій організовується до 22 березня – Всесвітнього дня води: готуються традиційні та віртуальні книжкові виставки, проводяться лекції, бесіди, дискусії, еко-години, перегляди літератури, прес-діалоги, вікторини, квести, літературні лото, конкурси малюнків та інші заходи. Бібліотекарі творчо підходять до вибору влучної назви заходу, деякі з них ви зараз бачите на слайді. Наприклад, «В гармонії з водою». Дуже активною аудиторією для акцій екологічного спрямування є діти і школярі.

Партнерами бібліотек у просвітницькій діяльності є музеї, наприклад – Музей води (Водно-інформаційний центр) та Музей історії туалету в Києві, державні природоохоронні установи, національні природні парки, екскурсійні бюро, громадські організації екологічного спрямування, підприємства водопостачання, фахівці-екологи, санітарні лікарі. Перспективною є співпраця із закладами освіти відповідного напрямку.

Обласні універсальні публічні бібліотеки, безперечно, мають більше інформаційних та інших ресурсів, аби надавати якісну інформаційну підтримку для виробництва та досліджень, проводити актуальні заходи для фахівців, освітян і вчених. Так, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені П. І. Котляревського уклала бібліографічний покажчик «Якість води в Україні: водопідготовка та водоочищення», що доступний на сайті бібліотеки та інформує про відповідні технології й обладнання.

Відповідальне споживання та виробництво

Основними принципами відповідального споживання та виробництва є:

- Мінімальне використання природних і будь-яких інших ресурсів.
- Використання відновлюваних ресурсів.

- Зменшення кількості відходів за рахунок повторного використання.
- Впровадження продуктів з великим життєвим циклом.
- Передача досвіду майбутнім поколінням.

Як бібліотеки можуть сприяти або вже сприяють відповідальному споживанню і виробництву та розглянемо конкретні приклади зарубіжних і українських бібліотек. У світі рух «Зелені бібліотеки» був започаткований більше 20 років тому.

А Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) визначає «зелені» бібліотеки за такими критеріями:

- Будівлі бібліотек максимально відповідають критеріям зеленого будівництва;
- Бібліотеки впроваджують елементи екологічного управління на основі світових стандартів;
- Бібліотеки власним прикладом демонструють практики відповідального споживання;
- Бібліотеки проводять просвітницьку роботу та надають інформаційні матеріали щодо сталого розвитку, залучають громадськість до вивчення та вирішення екологічних питань.

У 2015 році ІФЛА започаткувала премію «Зелена бібліотека». Ця нагорода демонструє значення бібліотекарів та бібліотек в реалізації цілей сталого розвитку та поширенні спеціалізованих знань у професійну практику. У 2017 році цю нагороду отримала Львівська обласна бібліотека для дітей.

В самій суті бібліотеки як соціального інституту та підприємства закладено принцип відповідального споживання та виробництва, оскільки одним із основних завдань бібліотек є безкоштовний рівний доступ до документів на умовах спільного користування. Коли одну й ту ж книжку по черзі читають багато різних людей.

А у багатьох західних бібліотеках цей принцип поширюється не лише на книжки, а й на твори мистецтва, музичні інструменти, техніку, різноманітне

приладдя для творчості й багато іншого.

Такою пропозицією бібліотека спонукає людей до того, щоб менше купувати ці речі у власність і менше викидати. Відповідно це також - зменшення витрат різноманітних ресурсів на виробництво та зменшення виробничих відходів.

Експерти відзначають, що в Україні, як і в світі, існує проблема безвідповідального споживання та виробництва. Це пов'язано, в першу чергу, з низьким рівнем поінформованості та усвідомлення особистої відповідальності за наслідки.

Бібліотеки, як центри громад, відіграють значну роль у формуванні екологічної свідомості людей. Екологічна освіта й просвіта сьогодні є одним з трендів, і бібліотеки є саме тими місцями, де кожен може отримати відповідну інформацію та здобути необхідні знання та вміння щоб відповідально споживати. Адже відповідальне споживання – це не тільки розумне використання природних багатств, але й певна екологічна культура та здоровий спосіб життя.

Пом'якшення наслідків зміни клімату

На кліматичному саміті ООН 2019 року відзначалося, що ситуація зі зміною клімату є критичною для всієї планети, всіх країн та кожної людини. То ж необхідно діяти негайно. А бібліотеки можуть в цьому допомагати. І в першу чергу, в ключі концепції «зелених бібліотек», про яку ми говорили на попередній зустрічі. То ж всі екологічні активності «зелених бібліотек» спрямовані, у тому числі, й на уповільнення кліматичних змін.

Перш за все, бібліотеки збирають та поширюють відповідні інформаційні ресурси про ситуацію зі зміною клімату, про фактори, що призводять до цієї глобальної катастрофи та як із цим боротися. Розповсюджують інформацію про міжнародні та національні дослідження щодо зміни клімату, та їхні дані для вироблення відповідної політики.

Це й інформаційні списки літератури, які поширюються в інтернет на

ресурсах бібліотеки, як це робить Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва.

І онлайнві огляди літератури та презентації. Часто такі ресурси створюються до міжнародних днів боротьби зі змінами клімату. Наприклад, до Всесвітнього дня захисту клімату чи боротьби з опустелюванням та посухою.

Якщо говорити назагал про конкретні дії в боротьбі зі зміною клімату, то, в першу чергу, це скорочення викидів парникових газів в атмосферу. Зараз майже всі держави світу в рамках Паризької угоди погодилися з необхідністю скорочення викидів парникових газів. Тож перехід на низьковуглецеву економіку є нашим майбутнім. І якщо на рівні підприємств йдеться про квоти на викиди, то на рівні особистому - це персональний карбоновий (вуглецевий) слід.

Бібліотеки проводять багато інформаційних та освітніх заходів, переглядів фільмів, лекцій, зустрічей, на яких можна дізнатися як зменшити власний баланс CO₂ та екологічний слід, спланувати й організувати своє життя так, щоб мінімально шкодити природі. Бібліотеки можуть допомагати своїм користувачам вираховувати свої вуглецевий та екологічний слід і планувати їх скорочення за допомогою спеціальних онлайнвих сервісів - калькуляторів.

Збереження морських ресурсів.

Світові океани — їхня температура, хімічний склад, течії та живі організми — лежать в основі глобальних систем, завдяки яким Земля є придатною для проживання людства. Те, як ми керуємо цим життєво важливим ресурсом, має надважливе значення для людства загалом, а також для протидії наслідкам кліматичних змін.

Тривожний сигнал - від початку промислової революції закислення океану зросло на 26 %. Це означає зниження показника рН, викликане потраплянням в океан вуглекислого газу з атмосфери Землі. Поряд з глобальним потеплінням цей процес є наслідком діяльності людини. Забруднення морського середовища, джерела якого є переважно наземними, теж досягає тривожного

рівня: на кожному квадратному кілометрі океану в середньому можна знайти 13 000 предметів пластикового сміття.

Саме тому одна із глобальних цілей сталого розвитку спрямована на раціональне господарювання й захист морських і прибережних екосистем від забруднення, а також вирішення проблеми закислення океану.

- Так, Науково-технічна бібліотека Національного університету “Одеська морська академія” надає доступ користувачам до міжнародних нормативних документів, в тому числі Конвенцій Міжнародної морської організації. Бібліотека Інституту морської біології Національної академії наук України є членом міжнародної асоціації бібліотек (EURASLIC <http://www.euraslic.org>). Це дає можливість доступу до міжнародної бази даних, а також міжбібліотечного абонементу на міжнародному рівні.

Але цю глобальну Ціль можуть підтримувати й інші бібліотеки, в тому числі публічні та шкільні. На перший погляд, може здаватись, що це стосується лише приморських регіонів та їх бібліотек, але це не так. Бібліотеки по всій Україні можуть проводити інформаційні кампанії щодо засмічення річок та морів, адже великі річки України несуть до моря від шести до п'ятдесяти одиниць сміття на годину.

- Проводити освітні заходи - лекції, семінари, тренінги на тему Чорного та Азовського морів за участі експертів, наприклад - з Українського наукового центру екології моря або інших відповідних громадських організацій;
- організувати тематичні конкурси, виставки, тощо;
- за можливості ставати співорганізаторами практичних активностей, наприклад суботників на узбережжі та організувати громади;
- ініціювати створення тематичних клубів, присвячених збереженню морів, проводити кінопокази;
- разом із партнерами створювати цікавий відеоконтент (за наявності відповідних ресурсів) та поширювати через соціальні мережі та

платформи (інстаграм, тік-ток, Like - де в основному збирається молодь і підлітки).

Захист екосистем суші

Україна має потужний потенціал екосистемного, ландшафтного та видового різноманіття. Більша частина території країни зазнала впливу людини, тому сучасний стан ландшафтів незадовільний. Внаслідок цього погіршились умови проживання населення. Ландшафти, де зберігся (принаймні наближено) природний стан, займають незначний відсоток території країни. Саме тому Україна приділяє значну увагу збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття, формуванню національної екомережі, розвитку природно-заповідного фонду.

Діяльність бібліотек з питань біорізноманіття повинна починатися із просування Конвенції про біологічне різноманіття, що присвячена сприянню сталому розвитку, і яку підписали 150 урядових лідерів у 1992 році.

Також бібліотеки, як стійкі установи, діляться ресурсами в громаді та на міжнародному рівні, і забезпечують кожному доступ до даних, досліджень та знань. А це, в свою чергу, сприяє усвідомленому прийняттю рішень про основні аспекти життя, включаючи полювання, риболовлю, землекористування та управління водними ресурсами.

Так, у Сполучених Штатах Америки діє консорціум природничих та ботанічних бібліотек, які співпрацюють для оцифрування та надання вільного доступу до літератури про біорізноманіття, що зберігається в їх колекціях. Консорціум співпрацює з міжнародною системою таксономії, правовласниками та іншими зацікавленими сторонами, щоб забезпечити доступність спадку біологічного різноманіття для глобальної аудиторії на основі принципів відкритого доступу.

Публічна бібліотека в Ліоні (Франція) щорічно організовує премію на кращу книгу про навколишнє середовище та робить доступними колекції, пов'язані з інтерпретацією навколишнього середовища. Відібрані на премію

книги висвітлюють актуальні екологічні теми. Це і нариси, біографії, художня література, документальні фільми, комікси. А з березня по жовтень читачі бібліотек читають представлені на конкурс книги, діляться враженнями та голосують.

Публічна бібліотека німецького містечка Бад-Ольдесло запровадила проект “Врожай вашого міста”, який наочно ілюструє вдосконалену концепцію “Зеленої бібліотеки”. Місцева бібліотека перетворилася на міський сад, а бібліотечні зали - на простори для роздумів та творчості щодо сталого розвитку, а саме глобальних цілей 4, 11, 12, 15, 17.

А в одній із бібліотек м.Орхус в Данії користувачі бібліотеки можуть орендувати ділянку в саду бібліотеки для того, аби вирощувати власні рослини. Проект «Дика природа навколо нас: пізнай і захисти», що реалізується болгарською бібліотекою, має на меті ознайомити людей з дикою природою навколо них та об'єднує учнів, викладачів, батьків та громадськість загалом з метою підвищення обізнаності про переваги спільного життя з нашими дикими друзями.

Так, наприклад, в межах проекту бібліотекарі та група дітей організували зустріч з жителями Центру порятунку дикої природи. Його діяльність пов'язана з лікуванням, реабілітацією, розмноженням і поверненням до дикої природи рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, диких тварин.

У травні 2020 р. Кабінет міністрів України утворив Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. Був експеримент об'єднати два міністерства в Міністерство енергетики та захисту довкілля, який тривав півроку та виявився неефективним, адже конфлікт інтересів цих двох напрямків унеможлиблює формування та реалізацію державної політики у сферах енергетики та захисту довкілля.

Бібліотеки можуть займатися і безпосередньо природоохоронною діяльністю разом з волонтерами:

- проводити екологічні рейди з виявлення неблагополучних місць на

території населеного пункту,

- організовувати садіння квітів, кущів чи дерев біля бібліотеки, сільської ради, пам'ятників;
- займатися прибиранням зелених зон та благоустроєм прилеглих територій.

Волонтери можуть створити карти екологічно чистих та забруднених місць і представити їх у вигляді стендової презентації, та поширювати вичерпну достовірну екологічну інформацію.

3.3. Бібліотеки на шляхах до миру, економічного розвитку та партнерства.

Доступна та чиста енергія

Діяльність бібліотек для підтримки реалізації Цілі 7 “Доступна та чиста енергія” передусім стосується інформування суспільства в цілому та місцевих громад, у т.ч. представників місцевої влади, бізнесу, власників нерухомого майна про нульові, низьковуглецеві джерела енергії, сучасну відновлювальну енергію. Також надзвичайно важливо підтримувати наукові дослідження та реалізацію дослідницьких проєктів, коли вчені випробовують нові рішення за сприяння бібліотекарів, та за участі активної й добре обізнаної громадськості.

Так, працівники Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного і фахівці Міністерства розвитку громад та територій України для підтримки освітнього процесу й наукових досліджень, популяризації екологічних знань, спільно створюють бібліографічні покажчики у серії «Енергозбереження та енергоефективність». Вони присвячені альтернативним джерелам енергії, енергоефективності у житловому будівництві та житлово-комунальному господарстві, тепло- та ресурсозбереженню. Бібліотека також організовує обговорення та обмін досвідом з цієї проблематики за участі представників міністерства, галузевих науково-дослідних інститутів, закладів вищої освіти, громадських організацій та інших зацікавлених осіб.

У рекомендаціях ІФЛА «Бібліотеки можуть сприяти реалізації Порядку

денного ООН з питань сталого розвитку до 2030 р.» вказано, що бібліотеки можуть надавати вільний і надійний доступ до електроенергії для читання, навчання та роботи. Саме так відбувається в Університетській бібліотеці у місті Ібадан, Нігерія. За статистикою Світового банку, близько 40% нігерійців не мають доступу до електроенергії. Вивчивши життєві ситуації та потреби студентів, бібліотекарі подолали багато технічних та організаційних викликів і створили спеціальну читальну залу на 500 місць, яка працює цілодобово і є єдиним місцем доступу до світла та електроенергії у вечірній та нічний час.

Долучаючись до реалізації Глобальної цілі 7 – Доступна та чиста енергія, бібліотеки мають застосовувати весь арсенал засобів для формування у користувачів розуміння про енергозбереження. Так, для дітей шкільного віку проводяться інформаційні години, години цікавих повідомлень, уроки ощадливого споживання, еко-бесіди, діалоги, еко-вікторини, конкурси малюнків, конкурси девізів. Можлива тематика таких заходів представлена на слайді, до прикладу: «Чиста енергія для чистого життя!». Доцільно використовувати візуальні, інтерактивні та ігрові форми, як-то відеопрезентації, відеомандрівки, ігрові тренінги, екологічні квести та інше.

Гідна праця та економічне зростання

Задача, яку ми ставимо перед собою у цьому розділі - дослідити, чому Ціль 8 – Гідна праця та економічне зростання для громадян України за своєю значимістю слідує за найважливішою Ціллю 16 – Мир, справедливість та сильні інститути і як бібліотеки сприяють поступальному, всеохопному й сталому економічному зростанню та повній і продуктивній зайнятості.

У глобальному сенсі досягнення Цілі 8 означає виконання таких завдань:

- економічне зростання країн, зокрема щорічне зростання валового внутрішнього продукту. Нагадаю, ВВП – це ринкова вартість товарів і послуг, які були вироблені і продані в країні за певний період, у даному випадку – за рік;
- підвищення продуктивності в економіці, тобто зростання реального

продукту і доходів населення, раціональне використання наявних виробничих ресурсів, як-от праці, капіталу, сировини, енергії, землі, часу, інформації тощо;

- розвиток підприємництва, зокрема мікро-підприємств та малих підприємств;
- забезпечення повної й продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків, у тому числі молодих людей та інвалідів, і рівної оплати за працю рівної цінності;
- зменшення частки молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок;
- викорінення примусової праці, що означає покінчити з сучасним рабством і торгівлею людьми, ліквідувати дитячу працю;
- захист трудових прав, тобто забезпечити надійні і безпечні умови праці;
- розвиток сталого туризму, який сприяє створенню робочих місць і виробництву місцевої продукції;
- розширення доступу до банківських, страхових і фінансових послуг для всіх.

Обираючи у 2016 році національні пріоритети щодо Глобальних Цілей, українські громадяни за значимістю поставили Ціль 8 на друге місце – після Цілі 16, досягнення миру і справедливості. Таким чином, ми вважаємо, що гідна праця та економічне зростання в Україні є базисом для досягнення інших цілей.

Одним із найпопулярніших бібліотечних сервісів у контексті Цілі 8 є допомога у пошуку роботи.

Бібліотеки у співпраці з Центрами зайнятості можуть інформувати свою громаду про потреби ринку праці, організовувати тренінги і консультації для людей, які шукають роботу.

Значний попит існує на консультації щодо користування інтернет-порталами вакансій, тренінги як складати резюме, писати супровідні або мотиваційні листи, проходити співбесіду з працедавцем.

Реалізуючи підхід навчання впродовж життя, бібліотеки роблять суттєвий внесок у перекваліфікацію та розбудову кар'єри мешканців громади.

Популярними є заходи з професійної орієнтації для молоді, наприклад, організовані у партнерстві дні кар'єри, ярмарки і виставки вакансій, зустрічі з успішними представниками різних професій, конкурси молодіжних стартапів.

Активно працює регіональний тренінговий центр у Миколаївській ОУНБ. Спільно з партнерами у бібліотеці проводять дні майбутнього фахівця. Актуальними були такі події, як тренінг про діяльність на фондових ринках, круглий стіл «Простір технічних ідей та наукових досліджень», інформаційна година «Органічне землеробство: розвиток та новітні технології».

Новим напрямом просвітницької діяльності бібліотек є участь у проєкті «Дія. Цифрова освіта». Відповідно до Меморандуму між Міністерством цифрової трансформації України та ВГО Українська бібліотечна асоціація близько 6000 бібліотек долучаться до національної кампанії з цифрової грамотності «Будь на часі!» і стануть хабами цифрової освіти в різних регіонах нашої держави. У результаті цієї співпраці впродовж трьох років 6 мільйонів українських громадян підвищать свою цифрову грамотність, отримають навички користування сучасними цифровими технологіями в роботі та навчанні, в професійному та особистісному розвитку.

Бібліотеки можуть створити необхідні умови для започаткування і розвитку мікро- і малого бізнесу у своїх громадах.

Насамперед, бібліотекарі надають консультації з отримання підприємцями адміністративних послуг – примірний перелік вказано на слайді. Новими інструментами, які варто вивчати і популяризувати серед підприємців, є портал державних онлайн-послуг «Дія» та онлайн-платформа «Дія. Бізнес». Окрім державних сервісів для початківців та досвідчених підприємців, тут є багато іншої важливої інформації. Бібліотекарі також мають значний досвід з організації тренінгів і консультацій з основ провадження підприємницької діяльності.

Промисловість, інновації та інфраструктура.

Відповідно до рекомендацій Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ ІФЛА [40], бібліотеки сприяють реалізації цієї цілі, пропонуючи:

- існуючу розгалужену інфраструктуру публічних й науково-дослідних бібліотек і підготовлених бібліотечних фахівців;
- привітний та інклюзивний публічний простір;
- доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема швидкісного інтернету, якого може не бути в інших місцях.

Бібліотеки знаходяться в центрі досліджень та академічного життя. Так, Відкрита Наукова Лабораторія, яку створила і підтримує Національна бібліотека Фінляндії, надає доступ усім зацікавленим до наукових публікацій, дослідницьких даних та дослідницьких методів. Відкритий доступ є одним із ключових принципів у бібліотечному обслуговуванні.

Бібліотека Індійського Інституту Населених Пунктів у 2013 році поставила собі за мету розвиватися як центр для досліджень, знань та викладання, орієнтованого на урбанізацію Індії. Створюючи і надаючи доступ до спеціалізованого інформаційного фонду для дослідників питань урбанізації, бібліотека допомогла збільшити кількість наукових розробок і публікацій з цієї теми майже у 9 разів. Наразі вона розробляє колекцію усних історій про урбанізацію в Індії.

Уряди країн Європейського Союзу для розвитку людського капіталу інвестують через бібліотеки у цифрову грамотність та навчання впродовж життя. До прикладу, у Болгарії впроваджується освітній проєкт "Цифрові навички для малого та середнього бізнесу", в якому бібліотеки працюють у партнерстві з Болгарським союзом малого та середнього бізнесу.

І в цьому контексті варто ще раз згадати про співпрацю Міністерства цифрової трансформації України та ВГО Українська бібліотечна асоціація з розбудови хабів цифрової освіти та консультаційних центрів для представників

малого бізнесу на базі публічних бібліотек.

Науково-технічна бібліотека КПІ імені Ігоря Сікорського спільно з Факультетом електроніки створила Відкриту лабораторію електроніки "Лампа". Лабораторію оснащено високотехнологічним електронним обладнанням і це надає широкі можливості для самостійного навчання і роботи над інженерними проєктами для всіх зацікавлених. Наступним кроком стало створення дитячої школи мікроелектроніки "Lampa Kids".

Сучасний простір для розвитку технічної творчості молоді, навчання в сфері ІТ пропонує Тернопільська обласна бібліотека для молоді. За підтримки Тернопільської обласної ради та обласної державної адміністрації у бібліотеці з 2018 року відкрита мультимедійна лабораторія «Медіа Старт», де до послуг юнацтва різноманітна робототехніка, 3D-моделювання, програмування, створення аудіокниг, подкастів, електронної DJ-музики та багато іншого. За цей проєкт бібліотека отримала почесне звання «Бібліотека року 2019».

Практичним внеском бібліотек у поширення інновацій є також спеціально обладнані простори для технічної та прикладної творчості, так звані мейкерспейси. Користувачі бібліотек не лише опановують ті чи інші технологічні навички, але й створюють соціально важливу продукцію. Так, у Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці на 3D-принтері виготовляють роздаткові матеріали для занять з незрячими дітьми. А литовські бібліотеки спільно з Литовською школою робототехніки ініціювали виготовлення 3D-друкованих захисних щитків для обличчя для медичних працівників.

Скорочення нерівності.

Нерівність – це становище, коли не всі мають однакові, рівні права та можливості. Нерівність, буває різною, але є комплексні проблеми, вирішення яких сприяє скороченню взаємопов'язаних нерівностей.

Як до скорочення нерівності долучаються бібліотеки? Усі бібліотеки можуть запобігати дискримінації, сприяти соціальному залученню та

інклюзивності.

Адже, відповідно до Кодексу етики бібліотекарів та інших інформаційних працівників, ухваленого ІФЛА (Code of Ethics for Librarians and other Information Workers <https://www.ifla.org/publications/ifla-code-of-ethics-for-librarians-and-other-information-workers--short-version->), основні принципи роботи бібліотек включають:

- забезпечення доступу до інформації усім для особистого розвитку, освіти, культурного збагачення, дозвілля, економічної діяльності та свідомої участі у зміцненні демократії;
- заперечення цензури в усіх її формах;
 - забезпечення доступу до інформації усім, незалежно від: раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного, соціального походження, громадянства, сімейного, майнового стану, мови тощо.

І хоча бібліотеки теж відрізняються ресурсами і можливостями, кожна може відігравати важливу роль у скороченні нерівності в межах своєї громади. Тож пропоную зупинитися на прикладах зарубіжних та українських бібліотек, які варто вивчати та масштабувати. Досвід включення різних бібліотек у процес скорочення нерівності зібрано на ресурсі - Історії на Бібліотечній мапі світу.

Усі бібліотеки можуть створювати можливості для рівного доступу до інформації, знань та сприяти інклюзивності.

Бібліотека створює умови для рівного доступу до інформації для навчання та розвитку, є історія Херсонської ОУНБ ім. Олеся Гончара. Бібліотека надає інформаційну підтримку людям, які мають проблеми з зором, людям з інвалідністю, їхнім родинам, соціальним працівникам, корекційним педагогам, людям похилого віку. Соціальному залученню і творчому розвитку дітей та молоді сприяє діяльність мейкер-спейсу та інклюзивного театру в бібліотеці Херсонська ОУНБ ім. Олеся Гончара у 2019 р. отримала відзнаку Української бібліотечної асоціації - "Інклюзивна бібліотека". 2018 р. цю відзнаку отримала

Сарненська районна дитяча бібліотека за створення інклюзивного середовища для дітей.

На базі Тернопільської обласної бібліотеки для молоді діє мультимедійна лабораторія «МедіаСтарт» і пропонує можливість навчання в сфері ІТ дисциплін користувачам будь-якого віку <https://tobm.org.ua/media-start/> У лабораторії проводять заняття з робототехніки, графічного дизайну, програмування. Навіть, працює студія звукозапису.

Бібліотека може підтримувати середовище для проведення відкритих освітніх заходів різної тематики та формату: від лекцій про стартапи, фінансову грамотність, космос, робототехніку, 3-D моделювання до тренінгів з графічного дизайну, управління проєктами, тайменеджменту.

Традиційно система соціального захисту будь-якої країни орієнтована на підтримку вразливих груп населення. Так можна впливати на зниження загальної нерівності в суспільстві. Бібліотеки долучаються до процесу соціальної інтеграції, допомагаючи людям з інвалідністю, безробітним, безпритульним, біженцям, вимушеним переселенцям, громадянам з низьким рівнем доходів.

Українські бібліотеки самостійно та у партнерстві допомагають внутрішньо переміщеним особам зі Сходу України та Криму. У березні 2016 р. централізована бібліотечна система міста Мелітополя отримала грантову підтримку від Німецького товариства міжнародного співробітництва «GIZ» на надання інформаційно-консультативної підтримки внутрішньо переміщеним особам.

Сталий розвиток міст та спільнот

Ціль 11 наголошує на тому, що кожна людина – частина громади, а від її активної участі у громадському житті залежить розвиток спільноти.

В нашій країні визначені пріоритети національних завдань у досягненні Цілі 11, які стосуються доступності житла; збереження культурної і природної спадщини; оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням

інноваційних технологій; зменшення негативного впливу забруднюючих речовин на довкілля; розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання.

Якщо ми подивимось на перший пріоритет – доступність житла, то спочатку складно уявити бібліотечні послуги і сервіси, які можуть сприяти виконанню цього завдання. Але погляньмо на бібліотеку як на центр об'єднання спільноти.

Можливо, серед партнерів є організації, люди, які можуть допомогти знайти притулок тим, хто його потребує? Можливо, бібліотека співпрацює чи готова до співпраці зі службою зайнятості? Для людей, які орендують житло і не мають доступу до потрібних технологій, простору, бібліотека – своєрідний “розумний дім”, де можна працювати, навчатись та відпочивати.

Завдання 11.3 підкреслює важливість комплексного і сталого планування населених пунктів. Тож хочу звернути вашу увагу на досвід бібліотеки як відновника спільноти. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека знайшла нову домівку в містечку Старобільськ. Так розпочався новий етап розвитку самої бібліотеки як Good Library та згуртування місцевих спільнот і вимушених переселенців для розвитку міста.

У 2016-2018 роках бібліотека стала учасником проекту із картування громад «Містки громадської активності», що фінансувався Європейським Союзом. Картування громади передбачає залучення активних мешканців, які готові втілювати у життя образ свого міста, який вони бачать і в якому хочуть жити. Бібліотека та громада разом реалізували проєкт «Старобільськ туристичний» .

Також Good Library згуртовувала спільноту для надання нових соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, людям з інвалідністю в межах проєкту «Підтримка стабілізації громад, що зазнали наслідків конфлікту на Донбасі» за підтримки Уряду Японії <http://library.lg.ua/uk/pearl/projects>

Це великі проєкти, але бібліотека забезпечує і повсякденні активності, що

сприяють розвитку громади: заняття з української мови, медіаграмотності, кібербезпеки, авторського права, курси комп'ютерної грамотності тощо. А відпочити бібліотека пропонує під час “Тихих вечірок”, які вже охопили чимало міст України.

Бібліотеки виконують і рекреаційну функцію. Формують середовища для розвитку та організації змістовного дозвілля для різних аудиторій користувачів. Для дітей, підлітків таке середовище на базі бібліотеки – доступне і безпечне. А для людей похилого віку стає центром, де можна залучатися до культурного соціуму, ділитися досвідом, продовжувати активний спосіб життя.

Середовищем для дозвілля та творчого розвитку мають бути і віртуальні бібліотечні простори, де пропонуються віртуальні книжкові та мистецькі виставки, інтерактивні ігри.

Мир, справедливість і сильні інститути

Основні акценти цієї Цілі є такими:

- скорочення рівня насильства;
- скорочення кількості зброї, спеціальних засобів та вибухових матеріалів, що перебувають у незаконному обігу;
- викорінення усіх форм експлуатації людей;
- зміцнення системи охорони правопорядку, надання громадянам рівного доступу до правової допомоги;
- запобігання та протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширенню зброї масового знищення;
- скорочення масштабів корупції;
- зміцнення дієвості органів державної влади та місцевого самоврядування.

Через свої друковані та електронні ресурси, комп'ютери загального користування та безкоштовний Wi-Fi, бібліотеки чітко підтримують цю мету. З 2000 року завдяки міжнародним донорам, а саме Посольству США в Україні та

Фонду Білла та Мелінди Гейтс, в Україні розпочався та значно розширився процес комп'ютеризації бібліотек.

За підсумками 2018 р. 38% публічних бібліотек України мають комп'ютери (а це майже 6 000 бібліотек). Із них 28% - це сільські бібліотеки. Доступ до мережі Інтернет надають своїм користувачам 30% публічних бібліотек, серед яких 19,6% - сільські бібліотеки. Якщо подивитись в розрізі років, то кількість комп'ютерів у публічних бібліотеках та WIFI доступ до Інтернету щороку збільшується, проте до 100% покриття ще далеко.

Проте щоб повною мірою реалізувати доступ до інформації, кожному потрібен як доступ, так і навички ефективного використання інформації.

І вже декілька років при бібліотеках на постійній основі діють безкоштовні курси для людей похилого віку з основ користування комп'ютером та пошуку інформації в мережі Інтернет в рамках «Університету третього віку». Він дає літнім людям можливість не тільки отримати знання з традиційних джерел інформації, а й познайомитися віртуально з новими книгами, переглянути відео–фільми та дізнатись з Інтернету багато цікавого.

А у 2020 році бібліотеки України стали офлайн-хабами національного проєкту «Дія. Цифрова освіта». Бібліотекарі стають амбасадорами у навчанні громадян цифрової грамотності, кібербезпеки, надають доступ до освітніх серіалів та допомагають відвідувачам бібліотек проходити спеціалізоване навчання.

За даними дослідження, проведеного на замовлення Міжнародної організації з міграції, понад 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі.

Бібліотеки можуть сприяти зменшенню кількості постраждалих від торгівлі людьми шляхом попередження про таку небезпеку якнайбільшій кількості людей, особливо дітей.

Наприклад - що вже зробила Львівська обласна бібліотека для дітей?

Бібліотекарі взяли участь у тренінгу на тему торгівлі людьми та дізнались, як правильно розповідати людям про цю проблему. Потім бібліотекарі підготували і показали презентацію своїм користувачам про проблему торгівлі людьми. Проводили усні опитування і обговорення із дітьми. Оформили інформаційну виставку в своєму приміщенні.

Одним із ключових завдань цієї Цілі є також розвиток системи надання безоплатної правової допомоги. І тут бібліотеки є надійними партнерами у доступі до безоплатної правової допомоги для найменш захищених категорій громадян.

Партнерство заради сталого розвитку

Цілі сталого розвитку можуть бути реалізовані лише за умови стійкої прихильності до глобального партнерства та співробітництва. І сімнадцята глобальна Ціль закликає до цього. Вона підкреслює важливість глобальної макроекономічної стабільності та необхідність мобілізації фінансових ресурсів для країн, що розвиваються, з міжнародних джерел, а також через посилення внутрішнього потенціалу для збору доходів.

Програма ООН із відновлення та розбудови миру. Тільки за останні роки завдяки цій Програмі підтримано та переобладнано понад 15 бібліотек Донецької та Луганської областей. А сьогодні Програма підтримує розробку та впровадження інноваційних бібліотечних послуг, що сприятимуть досягненню глобальних цілей. Програму підтримують дванадцять міжнародних партнерів: Європейський Союз (ЄС), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), а також уряди Великої Британії, Данії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Швеції та Японії.

Наступний великий партнер бібліотек - Європейський Союз. ЄС вже тривалий час є прихильником глобального партнерства, підтримуючи економіки країн, що розвиваються, через офіційну допомогу розвитку. Зокрема, нині діє спеціальна програма “Дім Європи”, що підтримує творчу кооперацію та співпрацю між українцями та їхніми колегами з ЄС у галузі культури та

креативних індустрій. Неоціненну підтримку протягом багатьох років надає Уряд Сполучених штатів Америки через власне Посольство в Україні. Так, на

Отже, бібліотеки на національному та міжнародному рівні спільно працюють та обмінюються кращими практиками задля сталого розвитку. Бібліотеки також співпрацюють з урядами, бізнесом, громадянським суспільством, освітянами, благодійними та некомерційними організаціями для просування нашого спільного інтересу у досягненні кращого майбутнього для всього людства.

ВИСНОВКИ

1. Детально ознайомившись з історією появи та розвитку бібліотеки, в роботі було продемонстровано, що інформація, яку вона накопичує, демонструє розвиток культури людства. Детально ознайомившись з працями бібліотекознавців, які вивчали розвиток інституту бібліотеки, можна стверджувати, що бібліотека, будучи продуктом еволюції суспільства та його діяльності постає культурним соціальним інститутом.
2. Детально ознайомившись з методичними підходами до вивчення інституту бібліотеки було встановлено, що бібліотека є елементом суспільних систем і прямо пов'язана з гарантуванням інтересів соціуму. Адже, вона як комплекс культурних та інформаційних компонентів, накопичує та розповсюджує в просторі і часі знання задля задоволення та формування інформаційних потреб людини.
3. Аналіз тенденцій розвитку бібліотеки як соціокультурного центру, що гарантує неформальне дозвілля своїм відвідувачам, свідчать про її подальшу ще глибшу інтеграцію у всі сфери суспільства завдяки своїй поліфункціональності. Перетворюючись та адаптуючись відповідно до потреб людства, бібліотека є культурно-цивілізаційним феноменом з функціями культурного інституту, котрий своїми унікальними компетенціями включає всі досягнення культури та цивілізації.
4. Розглянувши креативний простір сучасних бібліотечних закладів, виявили, що створення та розвиток таких просторів гарантує стимулювання освіти та саморозвитку, а також розкриття творчого потенціалу своїм користувачам. Діяльність цих просторів дозволить бібліотеці укріпити свою роль навчального центру в суспільстві.
5. Детально ознайомившись з іноземним досвідом розвитку культурного інституту бібліотеки виявили різноманітність його закладів за типами та моделями, використовуваними засобами, а також їх ефективність для виконання освітніх, творчих, пізнавальних, креативних функцій. Крім того

іноземна практика підтвердила книгоцентричність (в різних її сучасних формах) в напрямках роботи світових бібліотек. Світова сучасна бібліотека перейшла в он-лайн задля реалізації своїх цілей серед віддалених користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. - URL :
<http://sum.in.ua/s/biblioteka>.
2. Балика Д. Бібліотека у минулому: (культурно-історичний нарис) / Д. Балика.
– Київ: ДВУ, 1925. – 118 с. - URL :
<https://ru.calameo.com/read/00063294513f5d7ebdba3>.
3. Бібліотечний простір – реальний та віртуальний. Херсонська обласна універсальна бібліотека ім. О. Гончара. - URL :
<https://lib.kherson.ua/bibliotechniy-prostir--realniy-ta-virtualniy.htm>.
4. Бібліографічний покажчик «Якість води в Україні: водопідготовка та водоочищення» [Електронний ресурс] . — Режим доступу:
https://library.pl.ua/nashi_vidannja/inshi_vidannja/jakist_vodi/ .
5. Бура Н. П. Форми масової роботи з читачами у бібліотеках (1920-1930 pp.) /
Н. П. Бура // Бібліотекознавство і бібліографія. — 1991. — Вип. 30. — С.
127-131.
6. Впровадження в роботу бібліотек України для юнацтва, молоді Цілей сталого розвитку : метод. матеріали / уклад. : Л. Рабаданова, Ю. Ворона ;
ред. : С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич ; Держ. б-ка України для юнацтва. —
К. : [б.в.], 2017. — 48 с.
7. Глобальні цілі сталого розвитку: як бібліотеки можуть сприяти розвитку суспільства? : метод. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод.
від. ; підгот. І. М. Врублевська ; ред. Г. Й. Жовтко. — Тернопіль : [б. в.], 2019.
— 43 с.
8. Від медіаграмотності до медіакультури : навчально-методичний комплекс медіазанять / наук. редактор В. І. Шуляр – Миколаїв : ОІППО, 2016. – 68 с.
9. Впровадження в роботу бібліотек України для юнацтва, молоді Цілей сталого розвитку : метод. матеріали / уклад. : Л. Рабаданова, Ю. Ворона ;
ред. : С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич ; Держ. б-ка України для юнацтва. —

- К. : [б.в.], 2017. – 48 с.
10. Глобальні цілі сталого розвитку: як бібліотеки можуть сприяти розвитку суспільства? : метод. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від. ; підгот. І. М. Врублевська ; ред. Г. Й. Жовтко. – Тернопіль : [б. в.], 2019. – 43 с.
 11. Гранчак Т. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту. - URL : https://otherreferats.allbest.ru/culture/00294377_0.html.
 12. Гусева Л. Н. Концепции деятельности библиотек / Л. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. — 1997. — № 10. — С. 3-15.
 13. Дворецька Г. В. Соціологія: Навч. посібник. К.: вид-во КНЕУ. - 2002. - 472 с.
 14. Дементьев В. В. Что мы исследуем, когда исследуем институты? / В.В. Дементьев // TERRA ECONOMICUS (Экономический вестник Ростовского государственного университета). — 2009. — Т. 7. — № 1. — С. 13—30.
 15. Домаренко Е. Социально-культурная деятельность библиотек: научно-практическое пособие / Елена Домаренко. — М. : Либерей-Бибинформ, 2006. — Вып. 44. — 120 с.
 16. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л. А. Дубровіна, О. О. Онищенко. – Київ : НБУВ, 2009. – 336 с.;
 17. Жива бібліотека: творчість та інновації: метод. поради / Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2012. 19 с. URL: http://www.ounb.km.ua/vidanya/2012/live_bib.pdf
 18. Інтернет речей – що це (Internet of Things, IoT) – [Відеоресурс] / https://www.youtube.com/watch?v=LlhmzVL5bm8&ab_channel=edureka%21
 19. Інклюзивна політика. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/inklyuzivna-politika>
 20. Ким Т. Х. Традиции и обновление массовой работы / Т. Х. Ким // Мир библиотек сегодня. — 1997. — Вып.1. — С.29-42.
 21. Матвійчук О. Є. Закономірності розвитку бібліотек як соціокультурних центрів в Україні / Матвійчук О. Є. // [Наукова бібліотека України](#). - URL :

<http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/283-zakonomirnosti-rozvitku-bibliotek-jak-sotsiokulturnih-tsentriv-v-ukrayini.html>.

22. Мапа бібліотечного досвіду (проекти б-к Рівненщини за 2018 р.) / Рівнен. обл. універ. наук. б-ка ; Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. ; упоряд. Н. Волян ; відп. за вип. О. Л. Промська. Рівне, 2018. 34 с. URL: <http://libr.rv.ua/data/library/img/55.pdf>
23. Медична реформа - Реанімаційний Пакет Реформ [Електронний ресурс] .- <https://rpr.org.ua/medychna-reforma/> .
24. Мейкер-хаб, м. Дніпро [Електронний ресурс] . — Режим доступу: https://makerhub.org/defining-amakerspace/?fbclid=IwAR1KP8hR4kwWcEQKMe7ubeiXqiHqs7aSECSYVzFkvxEGpRIGw6_O_CNjFGo.
25. Національна доповідь “Цілі Сталого Розвитку: Україна” [Електронний ресурс] . — Режим доступу : http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf . –
26. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/nerivnist_2012.pdf
27. Презентація проєкту «Рік неформальної освіти дорослих в Миколаєві» [Електронний ресурс] . — Режим доступу : <https://www.slideshare.net/CentrallibraryKropyvnytsky/ss87932343><https://www.slideshare.net/CentrallibraryKropyvnytsky/ss-87932343> .
28. Представництво ООН в Україні. Цілі сталого розвитку в Україні. 2018. URL: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalnitsili/reduced-inequalities>
29. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» : Закон України від 13.05.2014. № 1263-VII зі змінами. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
30. Про схвалення Стратегії подолання бідності: Розпорядження Кабінету

- Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npras/248898080>.– Заголовок з екрана. – Бібліогр. опис зроблено 26.06.2020 р.
31. Розпорядження No219-р про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” від 23.03.2016. // К. : Кабінет міністрів України - URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>.
 32. Соціокультурна діяльність: Публічні бібліотеки: Національна парламентська бібліотека / [укладачі: С.Кравченко, І. Цуріна]. — К., 2005. — 67 с.
 33. Седих В. В. Українська бібліотечна енциклопедія: Історія бібліотечної справи в Україні. - URL : [ube.nlu.org.ua/article/Історія бібліотечної справи в Україні](http://ube.nlu.org.ua/article/Історія_бібліотечної_справи_в_Україні).
 34. Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток. Цілі сталого розвитку в Україні / Представництво ООН в Україні. 2018. URL: <https://cutt.ly/OoBzcUF>
 35. Ціль 10. Скорочення нерівності всередині країн і між ними / Представництво ООН в Україні. Цілі сталого розвитку в Україні. 2018. URL: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalnitsili/reduced-inequalities>
 36. Читання у соціокультурному просторі : діапазон можливостей і партнерство / Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича : уклад. З. І. Димарчук, ред. Г. Врублевська. – Житомир : ЖОУНБ ім. О. Ольжича, 2017. – 27с.
 37. American Society of Agronomy, Crop Science Society of America, and Soil Science Society of America [Електронний ресурс].
 38. Elsevier BV. Agricultural Libraries [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/agricultural-libraries> .
 39. Global Gender Gap Report 2020. World Economic Forum. Switzerland. 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf
 40. Hepburn B. How our libraries can help the homeless. The Star. 2018. 19 Sept.

URL: <https://www.thestar.com/opinion/star-columnists/2018/09/19/how-our-libraries-can-help-the-homeless.html>

41. Librarians for implementing the UN 2030 Agenda and sustainable development goals : Response of MKE to the IFLA initiative [Электронный ресурс] . —

Режим доступа :

https://mke.info.hu/wpcontent/uploads/2018/04/SDG_sztorik_ENG.pdf .

42. SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS & LIBRARIES. Library Map of the World. URL: <https://librarymap.ifla.org/stories/sdg/10>

43. The Impact of Libraries as Creative Spaces // State Library of Queensland public library. - URL : <https://plconnect.slq.qld.gov.au/about/research-best-practice/state-library-research-and-reports>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Види профільності сучасних бібліотечних закладів

Профіль	Особливості профілю
<i>соціально-віковий</i>	підбір спеціалізов. видів діяльності залежно від віку (діти, підлітки, люди похилого віку) та залежно від соціальної групи (сім'я, бізнес, люди з обмеж. фізич. можлив-ми та ін.)
<i>тематичний</i>	центри словесності, екологічної, правової і соц-ної інформації, місцевої історії, цифрова бібліотека
<i>ресурсний</i>	підбір спеціалізов. видів діяльності залежно від видів інформ-х рес-сів (к-ція друкар-ких видань, підбір мультимедійного контенту, цифрова бібліотека, електрон. навч. ресурс тощо)
<i>організаційний</i>	відрізнятиметься формами роботи (творчі студії, гуртки, лекторії, музеї, консультаційні центри тощо)

Ключові цілі діяльності бібліотеки (проекту) “Жива книга”

Ціль	Зміст цілі
<i>Популяризація</i>	Підвищити інтерес саме до читання через передачу, в першу чергу, вражень від прочитаного того хто грає роль книги. Таким чином, повністю весь зміст твору залишається не розкритим для читача та інтригує його
<i>Соціалізація</i>	Налагодження простого неформального безпосереднього спілкування між людьми як природного процесу, котрий, однак, частково відведений на другий план в умовах глобальної діджиталізації багатьох сфер суспільства; усунення дискримінації через руйнування стереотипів про різні верстви людей чи окремих особистостей
<i>Освітньо-виховна</i>	Транслявання перших двох цілей дітям та підліткам через просте, часто гейміфіковане спілкування в комфортному для них місці (шкільний клас, позаклас. роб. над проектом, дім)

Реалізація масової роботи в УРСР в бібліотечних закладах

Форми масової роботи бібліотек		
<i>в 20-ті рр. ХХ ст.</i>	<i>в 30-ті рр. ХХ ст.</i>	
<p>бесіди, голосні читання, усні газети, лекції, вечори книги чи техніки, атеїстичні/музичні вечори, кіновечори, бібліотечні "вівторки"/"четверги", Дні книги/бібліотеки, клуби за інтересами, політтурніри, вікторини,</p>	<p>музичні бесіди, літературні екскурсії, вечори ударників праці, ранки (рос. "утренники"), техвікторини, техгодини, обговорення книг, зустрічі з письменниками, виставки дитячих малюнків</p>	<p><i>в тому числі ігрові:</i></p>
	<p><i>в тому числі клуби та гуртки:</i></p>	

Додаток Г

Таблиця 4

Способи реалізація масової роботи в УРСР в бібліотечних закладах

Форми масової роботи бібліотек в УРСР	Форми популяризації книжок в УРСР
<i>в 60-70-ті рр.</i>	
спецуроки, сусп.-політ. читання, лекції, декади, галузеві читац. конф-ї (з техніки, с/г-діяльності, поезії тощо), усні журнали; Дні спеціаліста/інформації	читац.-телеглядац. конф-ї, телепередачі присвячені книгам, поезії, музиці; обговорення неопубліков. літ. творів

Додаток Д

Таблиця 5

Сучасні форми діяльності бібліотеки в Україні

Форми масової роботи бібліотек	
<i>в 90-х рр. ХХ ст.</i>	
<i>діалогові</i>	інтерв'ю-бесіди, зустрічі за "круглим столом", прес-конференції, зустрічі-діалоги
<i>ігрові</i>	рольові ігри-обговорення, літературні студії і турніри, конкурси, ток-шоу, конкурси-загадки, КВК, "Поле чудес", "Щасливий випадок"
<i>рекламно-інформ-ні</i>	теле-, радіопередачі, зустрічі з актуальною книгою, ток-шоу

Додаток Е

Рисунок 1 - Основні напрями діяльності креативних просторів бібліотек
та їх суть

Рисунок 2 - Основні види креативних просторів в світових бібліотеках